

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Monika Idaitė

Socialinio darbo studijų programa

Magistro darbas

**Dvasiškai jautrios socialinio darbo praktikos ypatumai su asmenimis, kenčiančiais
nuo priklausomybės**

Darbo vadovė: Doc. dr. Donata Petružytė

Vilnius

2025

Pateikties lapas pasirašomas ir pridedamas prie baigiamojo bakalauro arba magistro darbo po antraštinio lapo.

Baigiamąjį darbą, patvirtintą
Filosofijos fakulteto dekaną įsakymu Nr., parengiau savarankiškai, galutinai suredagavau ir
įteikiau Instituto administratorei (-iui).

.....

(Data)

.....

(Studentės (-o) vardas, pavardė, studento pažymėjimo numeris, parašas)

Baigiamasis darbas atitinka (neatitinka) bakalauro (magistro) darbams keliamus reikalavimus ir gali
būti ginamas.

.....

(Data)

.....

(Vadovės ar vadovo vardas, pavardė, parašas)

Baigiamąjį darbą priėmė:

.....

(Data)

.....

(Instituto administratorės (-iaus) vardas, pavardė, parašas)

TURINYS

SANTRAUKA.....	5
SUMMARY.....	6
ĮVADAS.....	7
1. DVASINGUMAS IR SOCIALINIS DARBAS.....	11
1.1. Dvasingumas ir religingumas Lietuvoje, individualaus dvasingumo poreikis.....	11
1.2. Dvasingumo ir religijos samprata.....	12
1.3. Įvairūs būdai įtraukti dvasingumą į socialinį darbą.....	13
1.4. Dvasiškai jautrios socialinio darbo praktikos vertybės ir etiniai principai.....	15
1.5. Krikščionybės ir kitų religijų įtaka socialinio darbo praktikai.....	17
1.6. Etika ir dvasingumo ugdymas socialinio darbo studijų programose.....	18
2. PRIKLAUSOMYBĖS LIGOS IR DVASINGUMAS.....	20
2.1. Priklausomybės ligos samprata.....	20
2.2. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo teorijos.....	21
2.3. Dvasingumas ir priklausomybės liga.....	23
2.3.1 Aukštesnioji jėga ir jos svarba sveikimo kelionėje.....	23
2.3.2. Neigimo problema.....	25
2.3.3. „Pasiiekto dugno“ koncepcija ir dvasingumas.....	26
3. TYRIMO METODIKA.....	28
4. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS.....	32
4.1. Dvasiškai jautraus socialinio darbo raiška.....	32
4.1.1. Dvasiškai jautri priklausomybės samprata socialiniame darbe.....	32
4.1.2. Dvasingumo prasmė socialiniame darbe.....	32
4.1.3. Dvasinių praktikų įvairovė ir jų ypatybės dvasiškai jautrioje socialinio darbo praktikoje.....	33
4.1.4. Simboliai socialiniame darbe.....	36

4.1.5. Meilės pasireiškimas socialinio darbuotojo praktikoje.....	36
4.1.6. Socialinių darbuotojų pastebimi dvasiniai priklausomybės paliestų asmenų poreikiai ir jų pasireiškimas kasdieniniame gyvenime.....	38
4.1.7. Socialinio darbuotojo dvasinės kompetencijos.....	39
4.2. Sveikimas nuo priklausomybės – dvasinė kelionė.....	40
IŠVADOS.....	46
Pasiūlymai.....	48
LITERATŪRA.....	46
PRIEDAI.....	55

SANTRAUKA

Priklausomybės liga, tai sudėtinga ir daugialypė problema, neigiamai paveikianti bendruomenes, šeimas ir atskirus asmenims. Problemos aktualumą atskleidžia statistiniai duomenys. 2023 m. bent viena tiesiogiai su alkoholio vartojimu susijusi diagnozė buvo užregistruota 27 tūkst. asmenų, 2021 m. 14,1 proc. 15–64 metų amžiaus gyventojų įvardino vartoję narkotines medžiagas bent kartą per gyvenimą, nuo 2017 m. gegužės mėn. iki 2025 kovo mėn. apribojusių savo galimybę lošti asmenų registre gauti 71 100 prašymai neleisti lošti. Nuo priklausomybės kenčiantiems asmenims Lietuvoje siūloma įvairi pagalba – reabilitacija priklausomų asmenų bendruomenėse, kompleksinė pagalba psichikos sveikatos centruose ir Respublikiniuose priklausomybės ligų centruose, veikia žemo slenksčio kabinetai. Socialiniai darbuotojai kasdien aktyviai veikia teikiant minėtas paslaugas, tačiau nepaisant pagalbos įvairovės, dauguma pastangų padėti baigiasi paslaugų gavėjų atkryčiais. Tai skatina ieškoti naujų prieigų padėti priklausomiems asmenims žengti sveikimo keliu. Šiame darbe tyrinėjama dvasingumo perspektyva socialinio darbo praktikoje, kuri gali būti laikoma visos geros praktikos pagrindu, būdu būti ir veikti viso pagalbos proceso metu. Buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas - atskleisti dvasiškai jautrios socialinio darbo praktikos ypatumus su asmenimis, kenčiančiais nuo priklausomybių. Darbo tikslui pasiekti suformuluoti uždaviniai: išanalizuoti dvasingumo socialiniame darbe koncepciją, aptarti dvasingumo reikšmę priklausomybių srityje, nustatyti dvasiškai jautrios socialinio darbo praktikos svarbą sveikimo procesui. Tikslui pasiekti atlikti pusiau struktūruoti interviu su 8-niais socialiniais darbuotojais, teikiančiais pagalbą nuo priklausomybės kenčiančiais asmenimis. Atliktas tyrimas atskleidė dvasiškai jautrios socialinio darbo praktikos ypatumus priklausomybės ligų srityje. Pagrindinės išvados: dvasiškai jautriai veikiantis socialinis darbuotojas, siekdamas teigiamų pokyčių priklausomo asmens gyvenime, įtraukia į praktiką dvasiškai jautrias veiklas – malda, bendradarbiavimą su dvasininkais, apsilankymus bažnyčiose. Socialinis darbuotojas atsižvelgia į dvasinius priklausomų asmenų poreikius, įskaitant poreikį pasakoti gyvenimo istoriją, tikėjimo poreikį. Praktikoje naudojamos dvasinės kompetencijos, kurios apima gebėjimą tyrinėti žmogaus dvasinį pasaulį ir pritaikyti dvasiškai jautrias intervencijas. Socialiniai darbuotojai aktyviai padeda asmeniui eiti sveikimo keliu, įvardina veiksmus, kuriuos reikia atlikti siekiant blaivybės – išmokti dėkoti, gebėti paleisti, pvz. skaudžius išgyvenimus, gebėti atleisti už jam padarytas skriaudas ir imtis veiksmų atlyginti paties padarytą žalą, daryti gerus darbus, plėtoti santykius su Aukštesniąja jėga.

SUMMARY

Addiction is a complex and multifaceted issue that negatively affects communities, families and individuals. Statistical data reveals the relevance of the problem. In 2023, at least one diagnosis directly related to alcohol use was registered in 27 thousand people, in 2021, 14.1 percent of the population aged 15–64 reported having used drugs at least once in their lives, from May 2017 to March 2025, 71,100 requests to prohibit gambling were received. People suffering from addiction in Lithuania are offered various types of services – rehabilitation in communities for addicts, complex assistance in mental health centers and Republican centers for addiction diseases, low-threshold offices are open. Social workers are actively involved in providing the above-mentioned services, but despite its diversity, most efforts to help end in service recipients relapses. This encourages the search for new approaches to help addicted individuals on the path to recovery. This work explores the perspective of spirituality in social work practice, which can be considered the basis of all good practice, a way of being and acting throughout the entire assistance process. A study was conducted with the aim to reveal the features of spiritually sensitive social work practice with individuals suffering from addictions. To achieve the goal, the following tasks were formulated: to analyze the concept of spirituality in social work, to discuss the significance of spirituality in the field of addictions, to determine the importance of spiritually sensitive social work practice for the recovery process. To achieve the goal, semi-structured interviews were conducted with 8 social workers, who provides services to individuals suffering from addictions. The conducted study revealed the features of spiritually sensitive social work practice in the field of addictions. Key findings: spiritually sensitive social worker, in order to achieve positive changes, includes spiritually sensitive activities in practice – prayer, cooperation with clergy, visits to churches. The social worker takes into account the spiritual needs of addicted persons, including the need to tell a life story, the need for faith. Spiritual competencies are used in practice – the ability to explore a person's spiritual world and apply spiritually sensitive interventions. Social workers actively help a person on the path to recovery, social workers identify the actions that need to be taken to achieve sobriety – learn to be grateful, be able to let go, for example, painful experiences, be able to forgive for the wrongs done to him and take action to compensate for the harm he has caused, do good deeds, develop relationships with the Higher Power.

IVADAS

Aktualumas. Priklausomybės liga, tai sudėtinga ir daugialypė problema, neigiamai paveikianti bendruomenes, šeimas ir atskirus asmenims (Skirgaila, 2022). Problemos aktualumą atskleidžia statistika. Higienos instituto duomenimis, 2023 m. bent viena tiesiogiai su alkoholio vartojimu susijusi diagnozė buvo užregistruota 27 tūkst. asmenų, dažniausiai buvo registruojama alkoholinė priklausomybė (688,1 atvejo 100 tūkst. gyventojų). Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento pateiktais duomenimis, 2021 m. 14,1 proc. 15–64 metų amžiaus Lietuvos gyventojų bent kartą gyvenime buvo vartoję bent vieną narkotiką, 4,5 proc. gyventojų teigė bent vieną narkotiką vartoję per paskutinius 12 mėnesių, o 1,6 proc. – per paskutines 30 dienų. Pagal Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos respublikos finansų ministerijos pateiktus duomenis, nuo 2017 m. gegužės mėn. iki 2025 kovo mėn. apribojusių savo galimybę lošti asmenų registre gauti 71 100 prašymai neleisti lošti ir dalyvauti nuotoliniuose lošimuose, galiojančių prašymų 2025 m. balandžio mėn. apie 18 tūkst.

Žalingas psichiką veikiančių medžiagų vartojimas kuria įvairias socialines problemas, viena iš jų – smurtas. 2022 m. buvo užregistruoti 4 388 įtariamais asmenys dėl smurto artimoje aplinkoje. 51,3 proc. šių asmenų buvo apsvaigę nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų (Lietuvos statistikos departamentas). Sveikatos priežiūros ir socialinės paslaugos sveikstantiems nuo priklausomybės ligų Lietuvoje analizėje (2022) pabrėžiama, kad žalingas psichoaktyvių medžiagų vartojimas neigiamai veikia asmens socialinį funkcionavimą, lemia socialinę atskirtį – didelė dalis jų neturi stabilaus būsto arba susiduria su benamyste, įsitraukia į kriminalinį elgesį arba tampa jo aukomis, bei susiduria su iššūkiais įsidarbinant ar išlaikant darbo vietą. Ta pati studija (2022) atkreipia dėmesį į psichoaktyvių medžiagų žalingo vartojimo valstybei daromą finansinę žalą. Tiesioginės išlaidos apima platų sveikatos priežiūros paslaugų spektrą, įskaitant pirminę ambulatoriją, hospitalizacijas, slaugos sveikatos priežiūros įstaigose ar namuose paslaugas, paskiriamus vaistus. Netiesioginės išlaidos, už kurias pinigai nėra mokami tiesiogiai, tai dėl priešlaikinių mirčių netekti darbingo gyvenimo metai, sumažėjusio darbingumo sąlygotos išlaidos, išlaidos dėl pravaikštų, nedarbingumo pašalpos, sumažėjęs darbo našumas ir kita. Išlaidos psichikos ir elgesio sutrikimams dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo gydyti 2020 m. siekė 4,394 mln. EUR.

Nuo priklausomybės kenčiantiems asmenims Lietuvoje siūloma įvairi pagalba – veikia apie 168-nios anoniminių alkoholikų (AA), 11-ka narkomanų anonimų (NA), 8-nios anoniminių lošėjų (AL) ir

anoniminių tabletininkų susirinkimų grupės, asmenis konsultuoja priklausomybių konsultantai, 14-ka licenzijuotų priklausomų asmenų bendruomenių teikia psichologinę, socialinę reabilitaciją (SADM, 2025), psichikos sveikatos centruose teikiama psichiatro, socialinio darbuotojo, slaugytojo pagalba, veikia 13-ka žemo slenksčio kabinetų, Respublikiniai priklausomybės ligų centrai, įsikūrę pagrindiniuose šalies miestuose, teikia ambulatorines ir stacionarias paslaugas, įskaitant “Minesotos” programą, kuri remiasi 12-os žingsnių programa. Visose pagalbos priemonėse (išskyrus savipagalbos grupėse) veikia socialiniai darbuotojai.

Pagal Skirgailą (2022), socialiniai darbuotojai kasdien susiduria su priklausomybių ar žalingo vartojimo problema, todėl ji itin aktuali socialinio darbo profesionalams. Be to, socialiniai darbuotojai dirba tikėjimu grįstose organizacijose, pvz., „Lietuvos Carite“. Nepaisant paslaugų įvairovės dauguma specialistų pastangų padėti dėl priklausomybės kenčiančiam asmeniui baigiasi paslaugų gavėjų atkryčiais. Tai skatina ieškoti naujų prieigų padėti priklausomiems asmenims žengti sveikimo keliu. Šiame darbe tyrinėjama dvasingumo perspektyva socialinio darbo praktikoje, kuri, pasak Canda ir Furman (2010), yra visos geros praktikos pagrindas, pagalbos širdis, būdas būti ir veikti viso pagalbos proceso metu. Be to, dvasingumo aktualumas ypač ryškus ir svarbus priklausomybių gydymo srityje, be dvasinės kelionės sveikimas sunkiai įsivaizduojamas, nes dalis ankčiau paminėtų pagalbos būdų remiasi dvasine, 12-os žingsnių programa, ir dėl priklausomybės problemos kompleksiskumo, apimančio dvasinius, socialinius, fizinius išgyvenimus. Svarbu atkreipti dėmesį, kad trūksta tyrimų apie tai, kaip socialiniai darbuotojai geba įtraukti dvasingumo aspektus į praktiką dirbdami su priklausomais asmenimis, ypač Lietuvoje. Tiriant dvasiškai jautrią praktiką nacionaliniame kontekste, galima prisidėti prie lokalaus socialinio darbo teorinio lauko formavimo, vystyti diskursą apie veiksmingo dvasingumo įtraukimo į pagalbos procesą gaires ir iššūkius, tam reikalingas kompetencijas ir įrankius.

Ištirtumas ir naujumas. Dvasingumo ir religingumo temos nėra plačiai tyrinėjamos Lietuvos mokslininkų socialinių tyrimų srityje. Pivorienė (2004) savo darbe aprašė, kaip socialinis darbas formavosi veikiamas ankstyvosios filantropijos ir krikščioniškosios bažnyčios socialinio judėjimo idėjų. Šis darbas pabrėžia krikščionybės įtaką socialiniam darbui. Rimkus ir Kreivinienė (2017) gilinosi į asmens stiprybių temą socialiniame darbe ir teigė, kad dvasingumas gali tapti stiprybe, kuri padeda išgyventi sudėtingas situacijas. Seidamirova ir Šiurienė (2023) tyrė dvasingumo naudą senyvo amžiaus asmenims. Žalys, Pranckevičienė, Gustainienė (2012) tyrė dvasingumo ir sveikatingumo sąsajas ir tyrime atskleidė kad, asmenys, kurie kasdieniniame gyvenime patiria daugiau įvairių dvasingumo apraiškų yra kūrybiškesni, stipresni jų socialiniai ryšiai, tvirtesni vertybiniai įsitikinimai, jiems būdinga

sveikatai palanki gyvensena. Skirgaila (2022) savo darbu reikšmingai prisidėjo prie dvasingumo ir socialinio darbo tyrinėjimų priklausomybės ligų srityje. Darbe atsiskleidė dvasinio požiūrio svarba sveikimui nuo priklausomybės ligų. Šis tyrimas buvo atliktas reabilitacijos centre, kuriame pagrinde remiamasi 12-os žingsnių programa, todėl trūksta tyrimų, kurie analizuotų dvasišką socialinį darbą kituose kontekstuose.

Dvasingumas ir socialinis darbas įvairiais aspektais tyrinėjamas užsienio mokslininkų. Analizuojant literatūrą pastebėta, kad dvasingumas socialiniame darbe apibrėžiamas dvejomis kryptis. Dalis autorių dvasinį jautrumą socialinio darbo praktikoje supranta, kaip įvairių vertybių puoselėjimą, sąžiningumo, tiesos, dėkingumo, ateidimo sąvokų panaudojimą praktikoje, nebūtinai mini religijos, tikėjimo ar dvasingumo sąvokų, veiklų (Pulla, 2014; Canda, Furman, 2010). Kita dalis autorių dvasingumą socialiniame darbe aiškiau sieja su religingumu, t.y. aptaria Aukštesniosios jėgos, krikščioniškų vertybių (Nistor, 2023), religinių praktikų panaudojimą socialiniame darbe (Oxhandler, Pargament, 2014; Sheridan, Hemert, 1999). Užsienio mokslininkai tyrinėja dvasingumo, religingumo socialinio darbo studijų programose įvairius aspektus. Sheridan (1999) tyrime atskleidė pagrindines priežastis, kodėl dvasingumo ugdymas turėtų būti įtrauktas į socialinio darbo studijų programas. Morgan, Berwick, Walsh (2008), aprašė, kaip dvasingumo ir religijos temos turėtų būti įtrauktos į socialinio darbo studijų programą. Canda ir Furman reikšmingai prisidėjo prie socialinio darbo ir dvasingumo temų analizės, autoriai aprašė dvasingumo reikšmę socialinio darbo praktikoje, aptarė dvasingumo ir socialinio darbo atsiskleidimą įvairioms paslaugų gavėjų grupėms, skirtingų religijų įtaką socialinių paslaugų teikimui, dvasiškai jautrios socialinio darbo praktikos įgyvendinimą (2010).

Priklausomybių ir dvasingumo sankirtos tyrimų gausu. „Pasiekto dugno“ išgyvenimą tyrė Shamsalinia ir kt. (2017), Morris (2022). Sveikimo kelionę aprašė Hansen, Ganley, Carlucci (2008), Martinelli ir kt. (2023). Kurtz (1982) darbe itin išsamiai ir jautriai tyrinėjamas AA reikšmingumas, autorius aprašo AA susikūrimo istoriją, anonimiškumo sampratą, asmens bejėgiškumą ir ribotumą, Ramybės maldos reikšmę, transcendencijos poreikį, atvirtumo poreikį, gėdą ir kaltę, apibrėžia priklausomybės sampratą. Dvasinius pabudimus ir Aukštesniosios jėgos priėmimą, nuolankumą jai aprašė Green, Fullilove ir Fullilove (1998). Dauguma šių tyrinėjimų remiasi būtent 12-os žingsnių programa.

Šiame darbe remiamasi pirmu, platesniu požiūriu į dvasingumą socialinio darbo praktikoje ir matoma, kad trūksta tyrimų, kurie aiškintų, kaip tokia praktika atsiskleidžia priklausomybių gydymo srityje, kuriai daug įtakos padarė 12-os žingsnių programa.

Tyrimo problema. Socialiniai darbuotojai kasdien aktyviai teikia pagalbą priklausomiems asmenims, tačiau problemos aktualumas, kompleksiskumas reikalauja naujos prieigos problemai spręsti. Dvasingumas svarbi sveikimo nuo priklausomybės dalis, tačiau nėra aišku, kaip jis atsiskleidžia socialinio darbo praktikoje.

Darbo tikslas – atskleisti dvasiškai jautrios socialinio darbo praktikos ypatumus su asmenimis, kenčiančiais nuo priklausomybių.

Darbo objektas – dvasiškai jautrios socialinio darbo praktikos ypatumai su asmenimis, kenčiančiais nuo priklausomybių.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti dvasingumo socialiniame darbe koncepciją
2. Aptarti dvasingumo reikšmę priklausomybių srityje
3. Atskleisti dvasiškai jautrios socialinio darbo praktikos svarbą sveikimo procesui

1. DVASINGUMAS IR SOCIALINIS DARBAS

1.1. DVASINGUMAS IR RELIGINGUMAS LIETUVOJE, INDIVIDUALAUS DVASINGUMO POREIKIS

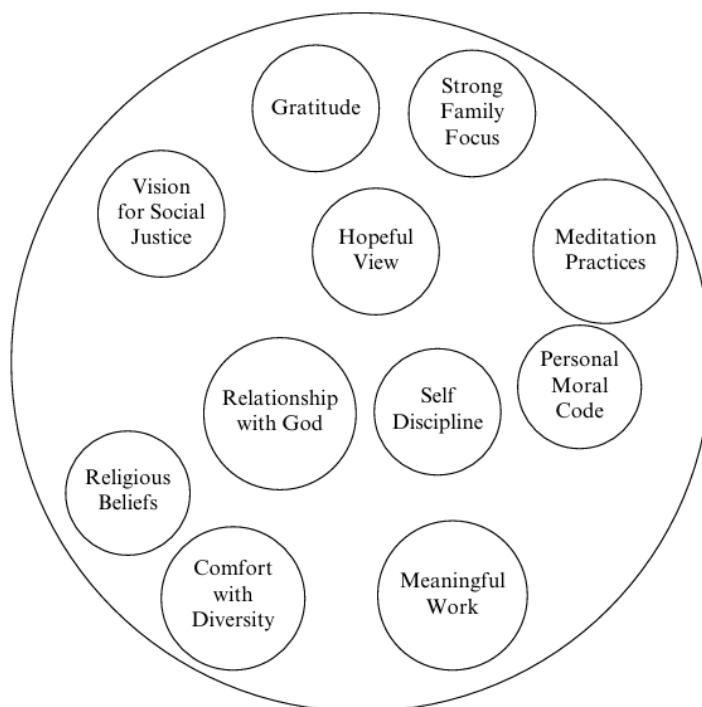
Europos socialinio tyrimo (EST 11) (2024) duomenimis, didžioji dauguma Lietuvos gyventojų priskiria save tam tikrai religijai ar konfesijai (76,7 proc.). Iš tikinčiųjų, daugiausiai gyventojų laiko save Romos katalikais (92,5 proc.), žymiai mažiau gyventojų priskiria save kitoms religinėms grupėms – rytų ortodoksų (4,4 proc.), protestantų (0,7 proc.), kitų krikščioniškų konfesių (0,8 proc.), judaizmo (0,2 proc.), islamo (0,1 proc.), rytų religijos (0,5 proc.), kitų ne krikščioniškų religijų (0,9). Nepaisant didelio skaičiaus asmenų, išpažįstančių tam tikrą religiją ar konfesiją, tyrimas neatskleidžia aktyvaus asmenų įsitraukimo į religines praktikas – 40,6 proc. religines apeigas lanko tik esant ypatingai progai, 15,3 proc. niekada nelanko religinių apeigų, 22,2 proc. meldžiasi tik ypatingomis šventomis dienomis, 10,3 proc. gyventojų meldžiasi kiekvieną dieną, niekada nesimeldžia – 27,8 proc.

Kuznecovienės, Rutkienės ir Ališauskienės (2016) atliktoje mokslo studijoje, kuri remiasi Lietuvos gyventojų apklausos „Sekuliarizacijos proceso ypatumai Lietuvoje“ duomenimis, Lietuvoje matoma ryškėjanti tikėjimo subjektyvizacijos tendencija. Darbe tai atsiskleidžia per įvairius klausimus. Vienas jų – respondentų požiūris į bažnyčios svarbą individo santykiuose su Dievu, parodo, kad daugiau, kaip trečdalis (36 proc.) respondentų linkę santykį su transcendentine realybe konstruoti individualiai ir atsisakyti bažnyčios tarpininkavimo. Remdamiesi prielaida apie egzistuojančią šventybės suvokimo formų įvairovę, anketoje buvo pateiktas klausimas, kuriame iš kelių galimų šventybės sampratų prašyta pasirinkti teiginį, geriausiai atitinkantį respondento nuomonę. Atsakymą „egzistuoja kažkokia dvasia arba kita galia“, rodančią ne personalizuotą, o labiau abstrakčią dievybės sampratą, pasirinko 24,9 proc. respondentų. Daugiau kaip pusė Lietuvos gyventojų (59 proc.) sutinka su teiginiu, jog iš kiekvienos religijos galima išsirinkti ir taikyti gyvenime tuos elementus, kurie jam atrodo priimtini. 54 proc. respondentų tiki iš budizmo kilusia meditacijos praktikavimo nauda, 33 proc. respondentų tiki amuletų, akmenų ir kristalų įtaka žmogui, 19 proc. apklaustų Lietuvos gyventojų tiki horoskopų skelbiamomis pranašystėmis.

Be abejo, Lietuvos gyventojams išlieka svarbi katalikybė, nemaža dalis lietuvių užsiima religine veikla, tačiau vis labiau pastebimas polinkis priimti asmeninį tikėjimą, tyrinėti įvairias religines, dvasines praktikas. Galima teigti, kad dvasingumas išlieka svarbus asmens poreikis, aktualus tiek priklausomam asmeniui, tiek socialiniam darbuotojui profesine ir asmenine prasme.

1.2. DVASINGUMO IR RELIGIJOS APIBRĖŽIMAI

Dvasingumas gali reikšti skirtingus dalykus skirtingiems žmonėms. Charakteristikos, kurios sukuria kiekvieno asmens dvasingumą gali būti sudėtos į apskritimą, kaip 1 pav. pavyzdys. Sutarimas apie tai, kas yra dvasingumas nėra toks svarbus, kaip padrąšinimas atrasti savo asmeninį dvasingumą (Dudley, 2016).

1 pav. socialinio darbuotojo dvasingumas (Dudley, 2016)

Skirtingi autoriai dvasingumą supranta panašiai. Canda, Furman (2010) dvasingumą laiko universaliu ir esminiu žmogaus patirties aspektu, kuris apima prasmės, tikslo siekimą, gerovės ir gilumo santykiuose su savimi, kitais ir galutine tikrove paieškas, kad ir kaip asmuo tai suprastų. Rice (2002) dvasingumą apibrėžia, kaip prasmės, tikslo ir ryšio, savo įsitikinimų apie visatos funkcionavimą ir asmeninės moralės ieškojimą. Dvasingumas apima transcendentinį matmenį, norą būti susijusiam su kažkuo didesniu už save patį.

Dvasingumas gali reikštis per religines formas arba gali būti nuo jų nepriklausomas. Religija apibrėžiama, kaip institucionalizuotas, sistemingas vertybių, įsitikinimų, simbolių, elgesio ir patirties modelis, orientuotas į dvasinius rūpesčius, kuriais dalijasi bendruomenė ir laikui bėgant perduodamas per tradicijas (Canda, Furman, 2010). Religija gali būti laikoma tik viena galima dvasingumo išraiška,

kitiems dvasingumas gali būti atrastas tik religijos kontekste. Pavyzdžiui, kai kurie asmenys gali nuspręsti identifikuotis kaip religingi, bet ne dvasingi, kiti – kaip dvasingi, bet ne religingi, kai kurie – kaip abu arba nei vienas (Rice, 2002).

Dudley (2016) aprašė konkrečias dvasingumo apraiškas, kurios yra svarbios socialinio darbo praktikai:

Prasmės ir tikslo paieškos. Žmonėms dažnai reikia giliau suprasti, ką jie patiria ir ką jie jaučia. Prasmė gali būti svarbi sprendžiant didelius gyvenimo klausimus, pvz. „ar būčiau ištikimesnis sau, jei susituokčiau, susilaukčiau vaikų ir nutraukčiau ilgalaikę partnerystę?“, „kodėl man atsitiko tas nelaimingas atsitikimas?“. Dvasingumas padeda prisitaikyti prie skausmo ir kančios, kai ji vertinama, kaip turinti gilesnę prasmę. Atradę prasmę žmonės dažnai nori dėl jos veikti, o tai sukuria tikslo poreikį. Dauguma žmonių siekia turėti tikslą tam, ką dabar daro arba tam, ką nori daryti ateityje. Tikslas suteikia kryptį ir teikalauja veiksmų.

Vidinio ramybės šaltinio paieškos. Semdamiesi įkvėpimo iš savo dvasingumo galime įveikti ir valdyti nerimą, vidinę sumaištį. Tai padeda rasti paguodą skausmo, kančios, nevilties, netekties ir mirties laukimo akivaizdoje.

Atvirumas nežinomumui. Tai dalis dvasingumo, nes čia nagrinėjami klausimai į kuriuos nėra mokslininių atsakymų, pvz. iš kur atsirado mūsų pasaulis?

Santykis su Aukštesniąja jėga. Daugelio dvasingumas apima santykius su Aukštesniąja jėga į kurią galima kreiptis. Aukštesnioji jėga vadinama įvairiais vardais – Dievas, Alachas, Jahvė, Šviesa ar kt. Dvasingumas siūlo įvairius būdus, kaip bendrauti su Aukštesniąja jėga, tai malda, meditacija, giedojimas, garbinimas.

Dvasiškai jautrioje socialinio darbo praktikoje socialinis darbuotojas gali palaikyti paslaugų gavėją gyvenimo prasmės ir tikslo paieškose, padėti atrasti santykio su Aukštesniąja jėga svarbą, būdus su ja komunikuoti.

1.3. ĮVAIRŪS BŪDAI ĮTRAUKTI DVASINGUMĄ Į SOCIALINĮ DARBĄ

Tarptautinė socialinių darbuotojų federacija socialinį darbą apibrėžia, kaip – „praktika pagrįsta profesija ir akademinė disciplina, skatinančią socialinius pokyčius ir vystymąsi, socialinę sanglaudą, žmonių įgalinimą ir išlaisvinimą. Socialinio teisingumo, žmogaus teisių, kolektyvinės atsakomybės ir

pagarbos įvairovei principai yra pagrindiniai socialinio darbo principai”. O, kaip dvasingumas galėtų būti įtraukiamas į šią svarbią misiją?

Dvasingumo įtraukimas galimas skirtingais lygmenimis, tai mikro, mezo ir makro. Dvasingumą galima patirti kiekviename iš šių lygmenų, pvz. mikro lygmeniu jaučiant viltį, nuostabą, džiaugsmą, tikėjimą ir susitvarkymą su gilesne kančia; mezo lygmeniu – intymumą, ryšį, „aš ir tu“ santykius; makro lygmeniu – teisingumą, vienybę, įgalinimą, vienovę ir bendradarbiavimą su kitais (Dudley, 2013).

Senreich (2013) atskleidė dvi klaidas, kurios daromos įtraukiant dvasingumą į šią profesiją. Pirma, socialinio darbo lauke gali susikurti požiūris į dvasingumą, kai žmogus vertinamas kaip „daugiau“ arba „mažiau“ dvasingas, kai kurie būdai, kaip žiūrėti į asmens santykį su nežinomybe apibrėžiami, kaip dvasiniai, o kiti ne. Tokie dvasingumo konstruktai, pagrįsti bendru požiūriu į žmogaus santykį su tuo, kas yra nežinoma, neatitinka įtraukties, kuri pabrėžiama socialinio darbo ugdyme, svarbos. Antra, dvasingumas kartais apibrėžiamas per plačiai, apimant daugybę idėjų, susijusių su vyraujančiomis, kultūrinėmis dvasinių įsitikinimų sistemomis, o tai nėra pakankamai aišku ir konkreту, kad socialiniai darbuotojai gebėtų tiksliai suprasti, ką reiškia vertinti ir dirbti su kliento dvasingumu.

Canda ir Furman (2010) socialiniams darbuotojams siūlo tris strategijas, kaip žvelgti į dvasingumą socialiniame darbe. Pirmasis, emiškas požiūris, sutelkia dėmesį į dvasingumą tam tikruose kontekstuose, laikotarpiuose, vietose, asmenyse ir kultūrose. Čia vengiama sąvokų ir prielaidų, kurios yra nereikšmingos arba netinkamos klientams ar konkrečioms bendruomenėms. Prieigos šalininkai įtariai žiūri į bendrus religijos ir dvasingumo apibrėžimus ar teorijas, nes jiems gresia pernelyg didelis supaprastinimas ir stereotipai. Praktikoje svarbiausi turėtų būti kliento įsitikinimai, elgesys, vertybės, simboliai ir ritualai, o ne bet kokios išankstinės nuostatos. Priešingai, etinis požiūris naudoja bendrąsias sąvokas ir teorijas, kurios, kaip manoma, gali būti taikomos įvairiose kultūrose ir situacijose. Tokiomis bendromis teorijomis ir sąvokomis galime apibūdinti, lyginti ir analizuoti dvasinių perspektyvų įvairovę ir bendrus žmogaus poreikius bei tikslus. Jie suteikia bendrą kalbą diskusijoms tarp žmonių iš įvairių dvasinių perspektyvų. Pavyzdžiui, jei ateistas socialinis darbuotojas padeda krikščioniui klientui, būtų naudinga turėti bendrą pagrindą aptarti dvasinius dalykus, kurie padėtų įveikti skirtumus ir rasti bendrą kalbą.

Trečioji, autorių (2010) pasiūlyta strategija – „transperspektyvinis požiūris“, apima eminio ir etinio požiūrio įžvalgas ir peržengia jų apribojimus. Čia vertinama įvairovė, išlaikant ištikimybę tam

tikrai dvasinei patirčiai ir tradicijoms, ieškomas bendras supratimas ir bendravimo pagrindas. Į sąveiką ir dialogą vieni su kitais įtraukiame įvairių konkrečių (eminių) perspektyvų, kad patvirtintume tiek konkrečius, tiek bendrus žmogaus patirties aspektus. Žmogaus elgesio teorijos ir praktikos modeliai (etiniai metodai) gali padėti mums palyginti dvasines perspektyvas ir suprasti jų poveikį klientams. Tačiau jie taip pat yra kruopščiai tikrinami dėl jų apribojimų ir jų tinkamumo konkrečioms klientams ir bendruomenėms.

Svarbu prisiminti, kad socialinis darbas plačiai naudoja holistinę prieigą. Dvasiškai jautri praktika reiškia permąstyti, kas yra visas žmogus ir kas yra visa aplinka, nes dvasingumas apima ir pranoksta biologinius, psichologinius, sociologinius žmogaus aspektus. Ji apima ir santykius tarp individo ir jo šeimos, bendruomenės, tautos, pasaulinės bendruomenės, planetos ekologijos, kosmoso ir galutinės tikrovės, kad ir kaip ji būtų suprantama. Dvasingumas bio–psicho–socialinius aspektus sujungia į vientisumo, susietumo jausmą, verčia mus suteikti prasmę ir tikslą savo biologinėms funkcijoms, mintims ir jausmams bei santykiams su kitais žmonėmis ir visata. Šis vientisumas pasiekiamas tik per prasmingus ir pagarbius santykius su kitais, todėl individas verčiamas jų ieškoti. Šiame pžiūryje asmuo turi centrą, kuris kartais apibūdinamas kaip siela arba sąmonės vieta, kuri suteikia ryšio, integracijos jausmą ir aiškų savęs bei pasaulio suvokimą (Canda, Furman, 2010).

1.4. DVASIŠKAI JAUTRIOS SOCIALINIO DARBO PRAKTIKOS VERTYBĖS IR ETINIAI PRINCIPAI

Dvasingumas socialiniame darbe yra būdas veikti tam tikru būdu. Canda ir Furman (2010) mini standartines socialinio darbo vertybes ir principus, kurie atsiskleidžia praktikoje ir teigia, kad jos ir atspindi dvasinį jautrumą, nors ne visada yra taip apibūdinamos. Tad, pagrindinės vertybės ir principai yra šie:

Vertybė: Tarnystė

Etinis principas: Pagrindinis socialinių darbuotojų tikslas yra padėti žmonėms, kuriems reikia pagalbos, ir spręsti socialines problemas

Dvasiškai jautrūs socialiniai darbuotojai pakyla aukščiau asmeninių interesų, kad tarnautų ir būtų naudingi kitiems. Jie pripažįsta, kad tarnavimas kitiems yra dvasinis kelias, skatinantis tiek darbuotojo, tiek kliento gerovę. Dvasiškai jautrūs socialiniai darbuotojai taiko žinias, vertybes ir įgūdžius, kad

padėtų žmonėms pasiekti savo tikslus, tenkindami materialinius, psichologinius, santykių ir dvasinius poreikius, atsižvelgdami į klientų prioritetus ir siekius (Canda, Furman, 2010).

Vertybė: Socialinis teisingumas

Etikos principas: Socialiniai darbuotojai meta iššūkį socialinei neteisybei

Dvasiškai jautrūs socialiniai darbuotojai siekia teigiamų socialinių pokyčių ir socialinio teisingumo, ypač su pažeidžiamais asmenimis bei žmonių grupėmis, įskaitant neigiamos dvasinės diskriminacijos taikinius (Canda, Furman, 2010).

Vertybė: Asmens orumas ir vertė

Etinis principas: Socialiniai darbuotojai gerbia prigimtinių asmens orumą ir vertę

Dvasiškai jautrūs socialiniai darbuotojai su kiekvienu elgiasi su užuojauta ir pagarba, atsižvelgdami į individualius ir kultūrinius skirtumus, įskaitant religinę ir dvasinę įvairovę (Canda, Furman, 2010).

Vertybė: Žmonių santykių svarba

Etinis principas: Socialiniai darbuotojai pripažįsta žmonių santykių svarbą

Dvasiškai jautrūs socialiniai darbuotojai siekia stiprinti santykius. Nors pagrindinis socialinio darbo dėmesys skiriamas žmonėms, dvasiškai jautrūs socialiniai darbuotojai pripažįsta žmonių tarpusavio priklausomybę nuo visų būtybių ir ekosistemų. Jie supranta, kad daugelis žmonių tiki ir teigia patiriantys santykį su šventais, antgamtiniais ar transcendentiniais tikrovės aspektais. Kai tokie įsitikinimai ir patirtis yra svarbūs klientams, dvasiškai jautrūs socialiniai darbuotojai tiria, kaip tai gali turėti įtakos jų gerovės jausmui ir pilnaverčių santykių plėtrai (Canda, Furman, 2010).

Vertybė: Integralumas

Etikos principas: Socialiniai darbuotojai elgiasi patikimai

Dvasiškai jautrūs socialiniai darbuotojai propaguoja etišką ir dvasiškai jautrią praktiką ir politiką organizacijose, su kuriomis jie yra susiję. Jie yra sąžiningi apie savo ir savo organizacijų moralines, profesines, religines, teorines, ideologines, politines, kultūrines ir kitas prielaidas, kurios yra svarbios pagalbos procesui (Canda, Furman, 2010).

Vertybė: Kompetencija

Etikos principas: Socialiniai darbuotojai praktikuoja savo kompetencijos srityse, plėtoja ir stiprina savo profesinę kompetenciją

Dvasiškai jautrūs socialiniai darbuotojai nuolat plėtoja savo profesinę išmintį, žinias ir įgūdžius, kad galėtų tinkamai veikti praktikoje. Jie įgyja atitinkamų žinių ir įgūdžių, įskaitant žinias apie

religinius ar nereliginius dvasinius įsitikinimus, simbolius, ritualus, terapines praktikas ar bendruomenės paramos sistemas. Dvasiškai jautrūs socialiniai darbuotojai mokosi kultūriškai kompetentingai bendradarbiauti su dvasinės paramos sistemomis (Canda, Furman, 2010).

Tad, šios socialinio darbo vertybės ir etikos principai yra taikomi bendroje socialinių darbuotojų praktikoje, tačiau jie taip pat įgalina socialinius darbuotojus atsižvelgti ir į dvasinius paslaugų gavėjo poreikius, įvertinti jų unikalumą ir svarbą asmens gerovei. Dvasiškai jautri socialinio darbo praktika atsiskleidžia per vertybes ir principus.

1.5. KRIKŠČIONYBĖS IR KITŲ RELIGIJŲ ĮTAKA SOCIALINIO DARBO PRAKTIKAI

Krikščionybė padarė didelę įtaką Vakarų pasaulio socialinės gerovės istorijai. Jau ankstyvasis Bažnyčios gyvenimas apėmė pastangas patenkinti materialinius ir dvasinius poreikius, suteikti pagalbą vargstantiems. Klausimas krikščionims, ką daryti su vargšais, senai kelia susirūpinimą. Kaip Dievas nori, kad būtų elgiamasi su nepasiturinčiais? Ką sako Biblija? Kokia bažnyčios atsakomybė prieš savo neturtingus kaimynus? Kaip krikščionys turėtų stengtis paveikti politinę ir ekonominę sistemas? (Kelly, Scales, 2020).

Biblijoje aprašyta tai, ką reiškia būti žmogumi ir kaip žmonės turi bendrauti su Dievu, kitais žmonėmis ir aplinka. Kai kurios pagrindinės Biblijos prielaidos sudaro pagrindą socialinei gerovei. Šios pagrindinės prielaidos yra: žmonės sukurti santykiams su kitais; Dievui rūpi teisingumas ir teisingi santykiai tarp žmonių; šiuose santykiuose žmonės gali padaryti daug naudos arba padaryti didelę žalą; žmonės turi galimybę ir turi atsakomybę pasirinkti, galbūt ne savo konkrečias gyvenimo aplinkybes, o tai, kaip jie reaguos į savo gyvenimo aplinkybes; žmonės turi vertę ir orumą; darbas yra natūrali žmogaus prigimties dalis ir prisideda prie jo vertės ir orumo jausmo; reikėtų dalytis materialiniais ir aplinkos ištekliais. Jie „nepriklauso“ jokiam asmeniui ar grupei; Dievas ypač rūpinasi tais, kurie yra nuskriausti (Kelly, Scales, 2020).

Senasis Testamentas nurodė, kaip ir kuo bendruomenė turi rūpintis – Dievo tauta turėjo būti svetinga svetimšaliams (Išėjimo knyga 22:21), turtingieji turėjo palikti javus laukuose vargšams (Kunigų knyga 19:9–10), bendruomenės ir šeimos globojo našles ir našlaičius (Pakartoto Įstatymo 14:28–29), jie turėjo maloniai elgtis su vergais ir skolininkais ir suteikti jiems galimybę išsilaisvinti (Pakartoto Įstatymo 15 skr.), Dievas yra žinomas kaip kerštaujantis už netinkamą elgesį su silpnaisiais

(Psalmyno 9:8, 12, 16), pranašai smerkė žmones ir tautas, kurios nesugebėjo gailestingai ir teisingai elgtis su vargšais (Amoso 4:1–3; Malachijo 3:5) (Kelly, Scales, 2020).

Naujojo Testamento idėja, kaip rūpintis vargšais yra sudėtingesnė. Jėzaus gyvenimas yra pavyzdys, kuriuo visi gali sekti. Žinutė yra „sekti Jėzų“, daryti tai, ką padarė Jėzus. Jėzus prašė savo pasekėjų mylėti kitus taip, kaip mylėjo jis. Rūpinamasi kitais, ypač vargšais, ne todėl, kad tai duoda naudos, o todėl, kad vargstantis žmogus yra sukurtas pagal Dievo paveikslą: „Iš tiesų sakau jums, kiek kartų tai padarėte vienam iš šitų mažiausiųjų mano brolių, man padarėte“ (Mt 25:40). Naujasis Testamentas taip pat skelbia Dievo susirūpinimą teisingumu. Jėzus paskelbė savo misiją: „Viešpaties Dvasia ant manęs, nes Jis patepė mane skelbti Gerąją naujieną vargšams, pasiuntė mane gydyti tų, kurių širdys sudužusios, skelbti belaisviams išvadavimo, akliesiems – regėjimo, siuntė vaduoti prislėgtųjų ir skelbti maloningųjų Viešpaties metų“ (Luko 4:18–19). Jo tarnybai buvo būdingas dėmesys silpniesiems, bejėgiams ir patiriantiems priepauidą (Kelly, Scales, 2020).

Socialinio darbo praktikai įtaką gali padaryti ir kitos religijos. Budizmas gali išmokyti, kad egzistencija yra kančia, kurią sukelia troškimai, o kančia gali baigtis disciplinuotu gyvenimo būdu. Pagalbos santykiuose svarbus abipusiškumas ir harmonija, į pagalbos procesą galima įtraukti meditaciją, dalyvavimą religijos centrų veiklose. Islamo socialiniame darbe pagalbos santykiuose gerbiamas Dievas. Padėti klientui patenkinti pagrindinius poreikius laikoma pagrindu gyventi santarvėje su Dievu ir bendruomene. Praktikoje naudojama išmalda (zakatas), abipusė parama bendruomenėje, apmąstymai apie Koraną, kasdienė malda ir religinė praktika (Canda, Furman, 2010).

1.6. ETIKA IR DVASINGUMO UGDYMAS SOCIALINIO DARBO STUDIJŲ PROGRAMOSE

Socialinių paslaugų srities daruotojų etikos kodeksas įtvirtina pagarbą asmens orumui ir žmogaus teisėms, nepaisant jo religijos ar įsitikinimų. Tai nepaaiškina, kaip tinkamai elgtis įtraukiant asmens dvasingumą į pagalbos procesą. Pasak Bugnariu (2023), profesinė etika yra būdas teisingai, tinkamai veikti savo darbe. Yra 4-ios pagrindinės etinių iššūkių sritys: asmens teisės ir gerovė – socialinių paslaugų gavėjai turi turėti galimybę rinktis ir priimti sprendimus; visuomenės gerovė – socialinių darbuotojų pareigos daugiausia susijusios su gėrio skatinimu kuo daugiau žmonių; lygybė – socialinio darbuotojo pareiga mesti iššūkį priepauidai ir siekti pokyčių visuomenėje, skatinant lygybę ir įvairovę; profesinių vaidmenų ribos ir santykiai – į socialinio darbuotojo vaidmenį reikia atsižvelgti konkrečiose

situacijose, svarstyti apie asmeninio, profesinio ir politinio gyvenimo ribas. Visi iššūkiai aktualūs kalbant apie dvasingumo temą.

Sheridan ir Hemert (1999) atliko tyrimą, kuriame apklausė 208 studentus iš dviejų skirtingų mokyklų apie jų požiūrį ir patirtį, susijusią su religija ir dvasingumu ugdyme ir praktikoje. Rezultatai atskleidė palankią poziciją religijos ir dvasingumo vaidmeniui socialinio darbo praktikoje ir dvasiškai orientuotų intervencijų su klientais panaudojimą. Tyrimo dalyviai laiko priimtinais įvairias dvasiškai jautrias praktikas, pvz. informacijos apie kliento dvasingumą, religingumą rinkimas (n=190), melstis privačiai dėl kliento (n=135), naudoti religinius ar dvasingumo konceptus, sąvokas (n=149), rekomenduoti dalyvauti religijos ar dvasingumu paremtose programose (n=158), nukreipti klientą dvasiniam konsultantui (n=178), padėti klientui sukurti dvasišką ritualą (n=137) ir t.t. Didelė dalis studentų (55,1 proc.) nurodė studijų programoje mažai susidūrę su religija ar dvasingumu susijusiu turiniu, todėl kyla susirūpinimas dėl galimos žalos klientams. Taikant etikos principus žalos galima išvengti.

Canda, Nakashimay, Furman (2004) atliko kiekybinį tyrimą ir apklausė socialinius darbuotojus (n=2,069) apie tai, kokios dvasiškai jautrios veiklos jų nuomonę yra priimtinos. Dauguma respondentų (90 proc.) kliento religinių ar dvasinių įsitikinimų aptarimą kartu su juo laiko priimtina veikla, dauguma (97 proc.) tiki, kad yra priimtina su klientu aptarti, kaip jų dvasiniai įsitikinimai galėtų būti naudinti asmens situacijai spręsti, dauguma (87 proc.) mano, kad aptarti dvasinių įsitikinimų žalą yra priimtina. 52 proc. respondentų mano, kad melstis kartu su klientu yra priimtina, 71 proc. mano, kad melstis dėl kliento yra priimtina. Sheridan ir Hemert (1999) teigimu, religinį ir dvasinį turinį į studijų programą reikia įtraukti dėl jo svarbos daugiakultūrinei įvairovei. Kita priežastis – dvasingumas yra svarbi žmogaus egzistencijos dalis.

Morgan, Berwick, Walsh (2008) aprašė, kad daugeliui žmonių dvasingumas yra jautri tema, todėl reikia turėti įrankius ir metodus dvasingumo įtraukimui į socialinio darbo ugdymą. Aplinka turi parodyti atvirumą ir priėmimą, kad paskatintų tyrinėjimą šiais gilesniais klausimais. Užmezgus ryšius, tyrinėjimams galima naudoti dvasinę veiklą, pvz. biblioterapiją, rašymą, meditaciją, atsipalaidavimo technikas, susitelkimą ir ritualų naudojimą jausmams atsikleisti, gyvenimo situacijoms suteikti prasmės.

2. PRIKLAUSOMYBĖS LIGOS IR DVASINGUMAS

2.1. PRIKLAUSOMYBĖS LIGOS SAMPRATA

Tarptautiniuose žodynuose (Cambridge Dictionary, Meriam–Webster) priklausomybė atskleidžiama per dvi sąvokas – *dependency* ir *addiction*. *Dependency* suprantamas plačiąja prasme, kaip kažko ar kažkieno priklausymas nuo kažko kito, pvz. tėvai vaikus laiko nuolatinėje priklausomybės būsenoje. *Addiction* sąvoka apima nuolatinį, stiprų norą, poreikį vartoti psichiką veikiančias medžiagas ar atlikti tam tikrą veiklą, kuri turi žalingų pasekmių ir negalėjimą sustoti. Lietuvių kalboje šiems reiškiniams apibūdinti bendrai vartojama sąvoka „priklausomybė“. Šiame darbe gilinamasi į priklausomybę nuo psichiką veikiančių medžiagų ir elgesio priklausomybes, nes tai itin aktuali tema socialinio darbo lauke.

DSM–5 (Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 2013) priklausomybė gali atsirasti dėl alkoholio, kanapių, haliucinogenų, inhaliatorių, opiodų, raminamųjų, migdomųjų, anksiolitikų, stimuliatorių, tabako vartojimo, lošimo ir internetinių žaidimų. Šios medžiagos ir elgesys aktyvina smegenų atlygio sistemą, kuri yra susijusi su elgesio stiprinimu ir prisiminimų kūrimu. Jos sukuria itin intensyvų atlygio sistemos aktyvavimą, ko neatlieka įprastos veiklos. Priklausomybės liga pasireiškia 11-a kriterijų:

1. Asmuo gali vartoti medžiagą didesniais kiekiais arba ilgesnį laiką, nei buvo numatęs iš pradžių.
2. Asmuo gali reikšti nuolatinį norą sumažinti arba reguliuoti medžiagų vartojimą ir išreikšti apie daugybę nesėkmingų pastangų sumažinti arba nutraukti vartojimą.
3. Asmuo gali praleisti daug laiko, kad gautų medžiagą, ją naudotų arba atsigautų nuo jos poveikio.
4. Asmeniui pasireiškia intensyvus noras vartoti medžiagą.
5. Pasikartojantis vartojimas gali lemti pagrindinių įsipareigojimų darbe, mokykloje, namuose neįvykdymą.
6. Asmuo gali toliau vartoti medžiagas, nepaisant nuolatinių ar pasikartojančių socialinių ar tarpasmeninių problemų, kurias sukelia arba paaštrina medžiagos poveikis.
7. Gali būti atsisakyta ar sumažinta svarbi socialinė, profesinė ar pramoginė veikla dėl medžiagų vartojimo.
8. Pasikartoja medžiagos naudojimas situacijose, kai vartojimas yra fiziškai pavojingas.

9. Asmuo gali toliau vartoti medžiagas, nors žino, kad turi nuolatinių ar pasikartojančių fizinių ar psichologinių problemų, kurias greičiausiai sukėlė arba pablogino medžiaga.

10. Vystosi tolerancija, kuri signalizuojama, kad reikia žymiai padidinti medžiagos dozę, kad būtų pasiektas norimas poveikis, arba žymiai sumažintas poveikis, kai vartojama įprasta dozė.

11. Pasireiškia nutraukimo sindromas, atsirandantis, kai asmens, kuris ilgą laiką intensyviai vartojo medžiagą, kraujyje arba audiniuose sumažėja medžiagos koncentracija.

Taigi, priklausomybė apibrėžiama pagal aiškius kriterijus ir atsiranda dėl tam tikrų medžiagų. Socialinis darbuotojas ne visuomet gali tiksliai pasakyti, ar asmuo jau yra priklausomas, ar žalingai vartojantis, tačiau pagalbos dažniausiai reikalinga ir žalingai vartojant. Pažymima, kad nepriklausomai nuo vartojamos medžiagos, priklausomybės simptomai nesiskiria.

2.2. PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO TEORIJOS

Egzistuoja daugybė teorijų, kurios siekia paaiškinti, kodėl žmonės pradeda vartoti medžiagas ir toliau piktnaudžiauja, nepaisant „išmatuojamų“ pasekmių sau ir kitam. Sprendžiant šią plačiai paplitusią problemą, įvairios perspektyvos gali atskleisti svarbias vartojimo aplinkybes ir veiksnius (Holtzhausen, 2017).

Pirmoji šiame skyriuje apžvelgiama perspektyva yra gamtos teorija. Šios teorijos šalininkų teigimu, nuo ankstyvaus amžiaus žmonės elgiasi taip, kad pakeistų savo sąmonės būseną. Kūdikystėje šis sąmonės pokyčių troškimas pasireiškia tokiu elgesiu, kaip sūpimasis į ramią būseną, suaugęs asmenys užsiima meditacija, intensyviu fiziniu sportu, rizikingu elgesiu, pvz. šokimas su parašiotu (Mosher, Akins, 2007). Sąrašas tikriausiai yra begalinis ir rodo, kad žmonės mėgsta keisti sąmonę (Holtzhausen, 2017). Narkotikų vartojimas yra greita ir patogi priemonė sąmonės būsenai pakeisti. Sąmonės būsenos keitimas nėra tik pataloginis.

Genetinės ar biologinės medžiagų vartojimo teorijos teigia, kad asmenys, kurie vartoja narkotikus ir tampa priklausomi, pasižymi genetiškai paveldėtu polinkiu į šias problemas. Paveldimos savybės turi įtakos tam, kaip žmonės metabolizuoja medžiagas ir patiria medžiagos poveikį. Žmogaus biologija paveikia medžiagų vartojimo patirtį įvairiais būdais, įskaitant tai, ar konkretaus narkotiko vartojimas sukels negalavimus ar gerą būseną, ar narkotikų vartojimas didins ar sumažins nerimo jausmą (Mosher, Akins, 2007).

Psichologijos mokslas priklausomybę aiškina įvairiai. Psichoanalitinis požiūris teigia, kad narkotikų vartojimas veikia, kaip gynybinis arba prisitaikymo mechanizmas, padedantis susidoroti su gyvenimo aplinkybėmis. Remiantis kognityviniu požiūriu, asmens gebėjimo planuoti, kontroliuoti ir stebėti savo elgesį sutrikimai gali paskatinti piktnaudžiavimą medžiagomis. Psichoaktyvių medžiagų vartojimas padidina šio sutrikimo sunkumą. Egzistencialistiniu arba humanistiniu požiūriu, egzistuoja sąmonės būsenos, kurios skiriasi nuo įprastos sąmonės ir, kurios padeda žmogui prisitaikyti prie įvairių situacijų. Kai kuriems žmonėms, kurie dėl nerimo ar kitų patologinių būsenų vartoja medžiagą, kaip priemonę normalioms būsenoms pasiekti (Shafiee, Razaghi, Vedadhir, 2019).

Sociologija tyrė priklausomybę iš įvairių teorinių perspektyvų. Pavyzdžiui, konflikto teorija siekiama paaiškinti, kaip socialinės klasės, rasės, lyties ir kitų veiksnių nulemta nelygybė daro įtaką psichoaktyvių medžiagų vartojimui. Remiantis anomijos teorija, individualiuose ir socialiniuose santykiuose mažėjant įsipareigojimams, didėja izoliacija ir sumaištis, grupinės vertybės ir normos praranda prasmę. Šios anominės sąlygos sudaro sąlygas narkotikų vartojimui. Taip pat vadovaujantis anomijos teorija tie, kurie mano, kad socialinių tikslų neįmanoma pasiekti teisėtais būdais arba nesutinka su tais tikslais, greičiausiai ims nusikalstamų veiksmų, tokių kaip neteisėta prekyba narkotikais, kad pasiektų teisėtus tikslus, pvz. įgyti turtą (Shafiee, Razaghi, Vedadhir, 2019).

Populiariausias yra ligos modelis. Jo šalininkai diskusiją apie narkotikų vartojimą formuoja mediciniais terminais ir vertina priklausomus asmenis, kaip kenčiančius nuo ligos, kurios iš esmės jie negali kontroliuoti (Mosher, Akins, 2007). Remiantis šia teorija, priklausomas asmuo nėra racionalus. Nuolatinio vartojimo pasekmė yra beveik nekontroliuojamas kompulsinis narkotikų troškimas, ieškojimas ir vartojimas. Priklausomo asmens elgesys yra tiesioginė tam tikrų fiziologinių smegenų pokyčių, kuriuos sukelia lėtinis narkotikų vartojimas, pasekmė. Ligos požiūris teigia, kad smegenyse vyksta tam tikras “normalus” motyvacijos procesas ir kad šį procesą kažkaip pakeičia lėtinio narkotikų vartojimo sukeltas smegenų pažeidimas ar prisitaikymas. Nutraukimo simptomai gali apimti intensyvius ir nepastovius kūno temperatūros pokyčius, karščiavimą, prakaitavimą, drebinimą, šaltkrėtį, depresiją, nerimą, paranoją, paniką ir kliesdesius. Priklausomybės ligos modelio teoretikai teigia, kad fiziologiniai priklausomybės požymiai yra kritiniai rodikliai rodantys, kad priklausomybė yra medicininė problema (Holtzhausen, 2017).

Holtzhausen (2017) apasė dvasinį modelį. Juo remiantis, priklausomybė nuo psichoaktyviųjų medžiagų yra dvasinė liga, atsirandanti dėl dvasinės tuštumos, kuri yra skausminga. Priklausomi asmenys gali nesąmoningai siekti patenkinti savo dvasinius poreikius narkotikais. Dvasinė tuštuma

atsiranda dėl atsiribojimo nuo Dievo ar Aukštesniosios Jėgos. Šis atsiskyrimas sukelia žmonėms kančias, nes jie negyvena pagal Dievo valią ar nurodymus. Todėl sveikimas – tai ryšio su Dievu ar Aukštesniąja Jėga užmezgimas arba atkūrimas. Visuotinai pripažįstama, jog priklausomybė nuo psichoaktyviųjų medžiagų yra procesas, kurio metu narkotikas palaipsniui išstumia ankstesnius prioritetus, santykius ir vertybes ir tampa pagrindiniu žmogaus gyvenimo rūpesčiu. Žvelgiant iš religijos perspektyvos, priklausomybę dažnai galima laikyti šiuolaikiniu stabmeldystės analogu. Stabmeldystė – tai stabo ar fizinio objekto, kaip dievo atvaizdo, garbinimas. Ryškiausias dvasinio požiūrio pavyzdys yra Anoniminių alkoholikų (AA) ir kitos 12 žingsnių grupės. Dalyviai praktikuoja 12 žingsnių programą, tai padeda atkurti dvasinį ryšį su aukštesne jėga. Kiti tikėjimu pagrįsti metodai, kyla iš konkrečių religinių orientacijų. Malda, meditacija ir konsultacijos su dvasiniais patarėjais yra su šiuo modeliu susijusios technikos.

Taigi, yra įvairių būdų paaiškinti priklausomybės, žalingo vartojimo atsiradimo priežastis. Socialiniai darbuotojai praktikoje dažniausiai remiasi psichologijos, sociologijos mokslo, ligos modelio aiškinimais. Vartojimo aiškinimai nepriklauso nuo vartojamos medžiagos.

2.3. DVASINGUMAS IR PRIKLAUSOMYBĖS LIGA

Kaip paminėta anksčiau, socialinio darbo praktikai su priklausomais asmenimis gali daryti įtaką 12-os žingsnių programa. Be to, literatūra atskleidžia, kad dvasingumas labai svarbus sveikimo procesui. Toliau šiame darbe pateikiamos trys temos, kuriose matoma, kaip dvasingumas skleidžiasi priklausomybių temoje.

2.3.1. AUKŠTESNIOJI JĖGA IR JOS SVARBA SVEIKIMO KELIONĖJE

Tikėjimas į Aukštesniąją jėgą yra dalis dvasingumo patyrimo. Aukštesniosios jėgos įgalinimas laikomas vienu svarbiausių sveikimo elementų. 12–a žingsnių programa sutelkta į savęs pažinimą ir santykių su Aukštesniąja jėga plėtojimą (Borras, et al., 2010). 3–asis žingsnis – “nusprendėme patikėti savo valią ir gyvenimą Dievo, kaip mes Jį suprantame, globai”, leidžia asmeniui rinktis “Dievą”, kaip Aukštesniąją jėgą arba bet kokią kitą atsitiktinį objektą, pvz. vaikus, sutuoktinius (Martin, 2020), visatą, AA grupę.

Green, Fullilove, Fullilove (1998) tyrė dvasingumo vaidmenį sveikstant ir tyrimo dalyvių klausė apie jų patirtį su Aukštesniąja jėga. Dalyviai pabrėžė santykių su Aukštesniąja jėga plėtojimo svarbą. Dalyviai išreiškė dėkingumą Aukštesniajai jėgai už pokyčius savo gyvenime, pripažino, kad už permąstymą ir blaivybei reikalingų išteklių suteikimą atsakinga už juos pačius stipresnė galia. Dalyviai teigė, kad Aukštesniąja jėga reikia tikėti, jeigu negali pasitikėti savimi, turi tikėti kažkuo kitu. Sveikimas yra per brangus, kad būtų atiduotas į ko nors pažeidžiamo ar bejėgio rankas. Be tikėjimo nėra pagrindo manyti, kad pasveikimas yra įmanomas.

Aukštesniosios jėgos tyrinėjimas kartu su klientu svarbus ir socialiniams darbuotojams, kurie dažniausiai siekia asmens įgalinimo spręsti problemas. Anot Pargament ir kt. (1988), asmenys sprendžia problemas pagal tris įsitikinimus, kaip jie ir Dievas kontroliuoja įvykius. Į save nukreipta perspektyva reiškia, jog pats asmuo yra atsakingas už problemų sprendimą. Susidūręs su šia atsakomybe, asmuo imasi aktyvios problemų sprendimo pozicijos. Nors Dievas tiesiogiai nedalyvauja šiame procese, šis stilius nėra antireliginis. Atvirkščiai, į Dievą žiūrima kaip suteikiantį žmonėms laisvę ir išteklius patiems valdyti savo gyvenimą. Atidavimo perspektyvoje, priešingai nei į save nukreiptoje perspektyvoje, asmenys atsakomybę už problemų sprendimą perkelia Dievui. Užuoat patys aktyviai sprendę problemas, jie laukia, kol sprendimai atsirastų aktyviomis Dievo pastangomis. Trečiajame, bendradarbiavimo stiliuje, atsakomybę už problemų sprendimo procesą pasiima asmuo ir Dievas. Abu dalyviai laikomi aktyviais bendradarbiais, kurie kartu sprendžia problemas. Dvasinės gerovės lygis tarp tų, kurie laiko save labiau įsitraukusiais į asmeninį rūpestingą ryšį su Dievu yra aukštesnis.

Davis, Moriarty ir Mauch (2012) taip pat tyrė santykį su Aukštesniąja jėga. Autorių teigimu, Dievas suvokiamas per vaizdinius ir sampratas. “Dievo atvaizdai” reiškia konkrečias dieviško prisirišimo figūras, pvz. Dievas, Alachas, Jėzus, Buda, Krišna, Brahmanas, Višnu, Šiva, protėvių dvasios ir daugelis kitų, ir asmens patirtį santykiuose su ta dieviškojo prisirišimo figūra. Šiuos santykius asmuo patiria emociškai ir intelektualiai. “Dievo sąvokos” reiškia asmens įsitikinimų rinkinį apie konkrečius dieviškos figūros bruožus – kokie tos figūros santykiai su žmonėmis, ką ji galvoja apie juos ir ką jiems jaučia, kaip reikia su ja bendrauti, ką pats asmuo jam jaučia ir kaip jį mato.

Patirtis su globėjais, kurie yra nepasiekiami, nejautrūs, nereaguojantys arba nenuoseklūs, lemia neigiamas, nesaugias prisirišimo tendencijas. Savo ruožtu dieviška prisirišimo figūra gali tapti pakaitine prisirišimo figūra. Kitaip tariant, kai reikia, dieviškojo prisirišimo figūra naudojama siekiant patenkinti asmens emocinius poreikius ir sureguliuoti su prisirišimu susijusią kančią, taip atkuriant saugumo jausmą. Dievas gali būti išgyvenamas, kaip artimas, rūpestingas ir gailestingas, kartais

patiriamas kaip tolimas ar emociškai atšiaurus (Davis, Moriarty, Mauch, 2012). Aukštesnės galios pasirinkimas gali būti stiprus postūmis sveikimo kelyje. Kita vertus, Dievo vertinimą, kaip griežto, smerkiančio ir greitai baudžiančio, turi neigiamą poveikį. Sveikstantis žmogus tampa nusivylęs, kupinas neapykantos sau, kartoja atkryčiai (Martin, 2020).

Apžvelgus literatūrą galima teigti, kad sveikimas nuo priklausomybės ligos sunkiai įsivaizduojamas be Aukštesniosios jėgos įtraukimo. Sukūrus teigiamą santykį su Aukštesniąja jėga, ji suteikia stiprybės, teikia užuojautą, į ją atsiremama sunkiu momentu.

2.3.2. NEIGIMO PROBLEMA

Problemos neigimas yra ryškus ir dažnai pasitaikantis priklausomybės bruožas, todėl labai svarbu apie jį kalbėti. Neigimas gali paaiškinti, kodėl priklausomi asmenys pasirenka vartoti, nepaisant neigiamų pasekmių, kurių paprastai yra apstu. Kaip žmonės sužino, kad jų vartojimas turi neigiamų pasekmių? Specialistui gali atrodyti, kad tai yra savaime suprantama, tačiau klientas turi tai atrasti. Nėra galvosūkio, kodėl narkotikų vartojimas tęsiasi, jei su juo susiję nuostoliai asmeniui nėra žinomi. Be to, pripažįstant priklausomybę, sunku pripažinti ir žalą, kurią padarei (Picard, 2016).

Neigimą gali paaiškinti psichodinaminė teorija, kurioje medžiagų vartojimo sutrikimus turintys asmenys naudoja neigimą, klasikinį gynybos mechanizmą, kad neleistų psichiškai grėsmingoms mintims ir jausmams patekti į sąmonę ir apsaugo nuo psichinio skausmo. Piktnaudžiaujančiam asmeniui reikia suteikti naujų priemonių, kaip susidoroti su tuo skausmu, specialistai gali padėti sumažinti skausmą jį pripažįstant. Sąveikos teorija, pagal kurią, neigimas yra netinkamo agresyvaus kito asmens, dažnai šeimos nario ar pagalbos specialisto, konfrontacijos rezultatas. Dėl agresyvios konfrontacijos piktnaudžiaujantys narkotinėmis medžiagomis gali jausti, kad kyla grėsmė jų laisvei toliau vartoti pageidaujamą medžiagą. Konfrontacijos poveikis alkoholio vartojimo įpročiams priklauso nuo konfrontuojančiųjų motyvų, kliento charakteristikos, tarpusavio santykių (Dare, DeRigne, 2010).

Neigimo problemą galima suprasti ir iš dvasingumo perspektyvos. Kurtz (1982) atkreipia dėmesį į pirmą 12-os žingsnių programos žingsnį – „pripažinome, kad buvome bejėgiai prieš alkoholį, kad mūsų gyvenimas tapo nevaldomas“. Tik priėmimus šį pripažinimą galimas sveikimas. Dvasingumas čia atsiskleidžia tame, kad šis žingsnis orientuotas į iš esmės ribotą asmenį, pripažįstama, kad jis nėra Dievas, pripažinimas – „aš esu alkoholikas“ yra neatsiejamas nuo bejėgiškumo prieš alkoholį pripažinimo. Tai išties dvasinis žingsnis.

2.3.3. „PASIEKTO DUGNO“ KONCEPCIJA IR DVASINGUMAS

Sąvoka „pasiektas dugnas“ priklausomybių ligų gydymo srityje yra įprasta, dažnai siejama su priklausomų asmenų bendruomenėmis (Kemp, 2013). Autoriai diskutuoja dėl šios sąvokos reikšmės ir prasmingumo (Kemp, 2013, Kurtz, 1982). Kemp (2013) kelia klausimus, ar „pasiektas dugnas“ yra kažkas daugiau, nei paprasta mintis, jog asmens situacija turi labai pablogėti, kad jis imtųsi pokyčių? Faktas yra tas, kad kai kurie asmenys sveiksta prieš ištikus nelaimę, kiti miršta, kol viskas dar nepablogėjo, treči išgyvena krizes ir nėra jų paveikiami, tad atrodo, kad krizė nėra pokyčių garantija. Dažnai pasigirsta ir skatinimų nepasiekti „dugno“, greičiau imtis pokyčių.

Shamsalinia ir kt. (2017) tyrė, kas paskatina asmenis nutraukti psichiką veikiančių medžiagų vartojimą. Vienas iš jų – „pasiektas dugnas“. Tyrimo (2017) dalyvavusių teigimu, tik atsidūrus „dugne“, priklausomo asmens mintys nuolat sukasi žalingo vartojimo nutraukimo tema. Dalyviai minėjo „pasiekto dugno“, „aklavietės“ sąvokas pasakodami apie itin sunkius išgyvenimus – bandymus nusižudyti, šeimos narių ir sutuoktinių išdavystes, vartojimo įpročių keitimąsi, benamystę, prostituciją, vagystes, dažnus nelegalius abortus, sirgimą infekcinėmis bei užkrečiamomis ligomis. Be ryžto ir ligos pripažinimo dalyviai įvardino, kad dvasingumas yra viena svarbiausių paskatų žengti sveikimo keliu. Vienos dalyvės teigimu – „Būtent tada, kai pasiekiau dugną, prašiau Dievo pagalbos, nepaisant to, kad labai nuo Jo atsiribojau ir iš tikrųjų jo nepažinojau“.

Pagal Kemp (2013), „pasiektas dugnas“ terminas paprastai vartojamas norint apibūdinti krizės tašką, žemiausią asmens gyvenimo momentą. Iš esmės visa patirtis kupina įvykių, tačiau šis reiškinys apima įvykius, kurie turi tam tikrų savybių, kurios lemia didelius asmeninius ar socialinius pokyčius. Toks įvykis yra sudėtingas ir daugialypis. Jį reikia suprasti per formulavimo veiksmą, o šis darbas nuolat tęsiasi. 12-os žingsnių tradicijoje nariai skatinami pakartotinai pasakoti savo istoriją. Kai šios istorijos perduodamos vėl ir vėl, jos pradeda tapti beveik mitologinės. Tuomet į „dugną“ žiūrima poetiškai, o ne istoriškai. Tie įvykiai vyksta riboje tarp pokyčių ir susinaikinimo. Šios ribinės zonos dažnai stumia psichiką į netikėtą, neįprastą būseną. Jie dažnai nėra tiesiogiai užfiksuoti patyrimo, jis labiau vyksta asmens „širdyje“, o ne „galvoje“. Toje ribinėje zonoje gali įvykti naujas gimimas. Tuo metu iškyla nauja tiesa, kuri dažnai šokiruojanti, netikėta. Tai pakeičia subjekto santykį su savimi, savo pasauliu ir transcendentu samprata. Tai krizė, atverianti gilių pokyčių galimybę. Tai yra savęs sunaikinimas ir naujojo savęs atsiradimas. Skirtingai nuo traumos, kuri linkusi uždaryti subjektą, įvykiai atveria asmenį pasauliui. Tai yra dvasinė akimirka.

Tyrimo tikslas, objektas ir uždaviniai

Tyrimo tikslas – atskleisti, kaip socialinių darbuotojų, dirbančių su priklausomybės paliestais asmenimis, praktikoje atsiskleidžia dvasingumas

Tyrimo objektas – socialinių darbuotojų praktikoje atsiskleidžiantis dvasingumas su priklausomybės ligomis paliestais asmenimis

Tyrimo uždaviniai:

1. Sužinoti socialinio darbuotojo nuomonę, kokią reiškmę dvasiškai jautri socialinio darbo praktika turi priklausomybės ligomis sergančiam asmeniui
2. Išnagrinėti, kokie yra tikslai, procesai ir intervencijos dvasiškai jautrios socialinio darbo praktikos teikiant pagalbą priklausomybę turintiems asmenimis

3. TYRIMO METODIKA

Tyrimo metodas

Tiriant su dvasingumu susijusius klausimus svarbus glaudus ryšys su tyrimo dalyviais, orientacija į duomenų turtingumą, reikšmingumą, todėl tyrimo tikslui atskleisti pasirinkta kokybinė tyrimo strategija (Stausberg, Engler, 2011). Tyrimui atlikti pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas, naudoti iš anksto suformuluoti klausimai, o pokalbio metu iškelti nauji, tikslinantys klausimai. Dvasingumo, religijos studijose kokybinis interviu yra labai naudingas metodas, nes padeda suprasti ir interpretuoti žmonių mintis, įsitikinimus, idėjas ir sampratas, kurias sunku atskleisti atliekant kiekybinius tyrimus (Stausberg, Engler, 2011).

Tyrimo organizavimas

Siekiant atlikti tyrimą el. paštu buvo kreiptasi į 14-ka socialines paslaugas teikiančias organizacijas, kuriose dirbantys socialiniai darbuotojai savo praktikoje susiduria su priklausomybės ligos paliestais asmenimis. Kreiptasi į organizacijas didžiuosiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje. Aktyviausiai tyrime dalyvavo Vilniečiai. 6-ių organizacijų socialiniai darbuotojai atsakė į laišką ir sutiko dalyvauti tyrime, likusių organizacijų darbuotojai neatsakė į laišką. Buvo kreiptasi į neryiausybinės ir valstybinės organizacijas. El. paštu arba telefonu būsimiems tyrimo dalyviams buvo apibūdintas tyrimas, pasidalinta tyrimo klausimais. Su tyrimo dalyviais buvo susitartas interviu atlikimo laikas. Interviu atlikti buvo naudojama ZOOM programa, dvi tyrimo dalyvės interviu dalyvavo gyvai. Interviu atlikti 2025 m. sausio – balandžio mėn.

Tyrimo imtis, tyrimo dalyvių charakteristika

Interviu buvo imti tol, kol pasiektas duomenų prisotinimas. Iš viso surinkti 8 interviu. Kiekvienam tyrimo dalyviui priskirtas kodas, kuris pažymėtas T raide. Tyrimo dalyvių charakteristika:

- Pirmas interviu (T1) – socialinė darbuotoja, dirbanti VšĮ Pal. J. Matulaičio šeimos pagalbos centre, 2 m. darbo patirties su priklausomybės paliestais asmenimis, katalikė, interviu trukmė 30 min. 25 sek.

- Antras interviu (T2) – socialinė darbuotoja, dirbanti Kauno arkivyskupijos Carite, 2 m. darbo patirties su priklausomybės paliestais asmenims, katalikė, interviu trukmė 48 min. 18 sek.
- Trečias interviu (T3) – centro vadovas, dirbantis Vilniaus arkivyskupijos Carite, katalikas, interviu trukmė 58 min. 20 sek.
- Ketvirtas interviu (T4) – socialinė darbuotoja, dirbanti Vilniaus miesto socialinių paslaugų centre, 17 m. darbo patirties su priklausomybės paliestais asmenims, katalikė, interviu trukmė 1 val. 9 min. 31 sek.
- Penktas interviu (T5) – socialinė darbuotoja, dirbanti Vilniaus miesto socialinių paslaugų centre, 4 m. darbo patirties su priklausomybės paliestais asmenims, katalikė, interviu trukmė 1 val. 8 min. 17 sek.
- Šeštasis interviu (T6) – socialinė darbuotoja, dirbanti VšĮ Vilniaus SOS Vaikų kaime, 1 m. darbo patirties su priklausomybės paliestais asmenims, katalikė, interviu trukmė 15 min. 59 sek.
- Septintasis interviu (T7) – socialinė darbuotoja, dirbanti VšĮ Vilniaus SOS Vaikų kaime, 3 m. darbo patirties su priklausomybės paliestais asmenims, nepriskiria savęs religijai, interviu trukmė 27 min. 54 min.
- Aštuntasis interviu (T8) – socialinė darbuotoja, dirbanti Vilniaus miesto socialinių paslaugų centre, 2 m. darbo patirties su priklausomybės paliestais asmenims, nepriskiria savęs religijai, interviu trukmė 42 min. 49 sek.

Dalyvių atrankos metodas

Tyrimo dalyviai atrinkti naudojant tikslinės tyrimo imties sudarymo būdą – kriterinę atranką, nes dalyviai parinkti laikantis nustatytų kriterijų. Tyrimui atrenkami visus kriterijus atitinkantys atvejai. Kriterinės atrankos būdas yra labai veiksmingas, taip surenkami tikslingi ir kokybiški duomenys (Rupšienė, 2007). Tyrime galėjo dalyvauti asmenys, atitinkantys šiuos kriterijus:

- ✓ Tyrimo dalyvis dirba socialiniu darbuotoju ne mažiau kaip 1-ius metus
- ✓ Socialinio darbuotojo paslaugų gavėjai kenčia dėl priklausomybių

Duomenų analizės metodas

Tyrimo duomenys analizuoti pagal M. Meuser ir U. Nagel duomenų analizės etapus, kuriuos pristatė Doc. Dr. Birutė Švedaitė-Sakalauskė mokslo tiriamojo darbo paskaitų metu. Pirmiausia garso įrašai buvo transkribuojami, o tada analizuoti šiais etapais:

1. Parafravimas – trumpai parašyta pagrindinė tyrimo dalyvio pasakyta mintis;
2. Konceptualizavimas – sukurtas pavadinimas tyrimo dalyvio išsakytai minčiai;
3. Karegorizavimas – sukurti konceptai apjungti pagal jų panašumą;
4. Empirinis generalizavimas – aprašytos konceptų grupės.

Tyrimo etika

Tyrimo atlikimo metu vadovautasi etiniais principais, kuriuos apibūdino Stausberg ir Engler (2011). Pirmia, pagarba žmonėms. Tyrimo metu įsipareigota būti dėmesingam kitam asmeniui, atsižvelgti į jų išsakytas mintis, pasakojimus ir istorijas. Tyrimuose dažnai naudojami socialinių mokslų terminai, pvz., sekta, kultas, nariai, taip pat religinius pavadinimus, pvz., krikščionis, induistas, fundamentalistas, norint įvardinti konkrečius žmones, todėl tyrime gerbiama tai, kaip tiriamieji supranta save. Antra, saugomas tyrimo dalyvių privatumas. Jeigu tyrimo dalyviai nori, kad jų tapatybė liktų nežinoma, gerbiama jų norai. Dvasingumo, religiniai tyrimai gali sukelti pavojų tyrimo dalyvių reputacijai. Tyrimo dalyviams gali atrodyti, kad dalyvavimas tyrime kelia klausimų apie jų darbo, veiklos pobūdį ir motyvus. Tad, viso tyrimo metu reaguojama į tyrimo dalyvių gerovę. Trečia, teisingumas. Tyrimui atlikti panaudotoas informuotas sutikimas, užtikrinta, kad visi tiriamieji būtų informuoti apie tyrimo projekto tikslą, tvarką, riziką ir numatomą naudą, suprastas tyrimo tikslas ir įsitikinta, kad asmuo savanoriškai sutinka dalyvauti tyrime su galimybe bet kuriuo metu iš jo pasitraukti.

Tyrimo ribotumas

Socialiniai darbuotojai savanoriškai atsiliepė į kvietimą dalyvauti tyrime. Atliekant interviu pastebėta, kad tyrimo dalyviai priskiria save Romos Katalikų bendruomenei, o tai beabejo kreipia tyrimo rezultatus, todėl buvo ieškota socialinių darbuotojų, kurie nepriskiria savęs jokiai religijos

bendruomenei arba priskiria save kitai religijai. Surasti kitos religijos atstovų nepavyko. Tai galima paaiškinti tuo, kad Lietuvoje vyraujanti religija yra Katalikybė.

4. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Analizuojant tyrimo duomenis buvo gautos 2 kategorijų grupės. Pirmoje grupėje – „dvasiškai jautraus socialinio darbo raiška“ atsiskleidžia socialinio darbuotojo veikla, kompetencijos, reikšmingumas. Antroje grupėje – „sveikimas nuo priklausomybės – dvasinė kelionė“ atskleidžia dvasiškai jautraus socialinio darbo orientavimąsi į sveikimo procesą.

4.1. Dvasiškai jautraus socialinio darbo raiška

4.1.1. Dvasiškai jautri priklausomybės samprata socialiniame darbe

Priklausomybė – tai liga. Tyrinėjant dvasiškai jautrią socialinio darbo praktiką su priklausomybės ligomis sergančiais asmenims svarbu atsakyti į klausimą, kaip socialiniai darbuotojai supranta priklausomybės ligą, jos priežastis. Nuo to gali priklausyti ir specialisto veiksmai. Remiantis gautais duomenimis, dalis tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų priklausomybę aiškina remiantis ligos modeliu. Tyrimo dalyviai įvardino, kad priklausomybė, tai liga, kuri atsiranda dėl skaudžių, trauminių išgyvenimų (T8), negebėjimo tvarkytis su emocijomis (T4), negebėjimo susitvarkyti su nesėkmėmis (T5). Vienos tyrimo dalyvės teigimu: „*Priklausom, alkoholizmas – konkrečiai, tai ir yra, skaitosi, žinot, kaip mm serga širdis, čia suserga siela tavo.*“ (T2). Tyrimo dalyvė į priklausomybės supratimą įtraukia dvasinę dimensiją, ne tik socialinę ir psichologinę. Holtzhausen (2017) teigimu, visi priklausomi asmenys patiria sielos ligą. Sielos liga, tai atsiskyrimas nuo supančio pasaulio. Atsiskyręs asmenys grumiasi su baimės, vienatvės, beprotybės ir mirties demonais. Dvasinė liga turi ir šviesą pusę – taip prasideda dvasinio ryšio paieškos, ilgesys.

4.1.2. Dvasingumo prasmė socialiniame darbe

Remiantis Buber gyvenimo prasmę galima atrasti santykyje su savimi, kitais, gamta, pasauliu ir Dievu (Kovacs, 1994). Tyrimo duomenys parodo, kad dvasingumas, santykiai socialinio darbo praktikai suteikia prasmę: „*Mes, mes, mes save žiūrim į taai, į tokią dvejom kryptim mes važiuojam, vienas yra tikrai socialinių paslaugų organizavimas, tas nuobodus darbas – atstoliai, socialinės pašalpos, socialinio būsto eilė, em viskas okey. Bet, jeigu šalia neina darbas su santykiu (2 sek.)... Nes,*

tai jiems, dažniausiai tos socialinės paslaugos yra mūsų priedanga tam, kad mes galėtume užmegsti santykį su žmogum. Tas, kas jį sudomina, tas, kas jį įtraukia į santykį su mumis. Jeigu jis uzm užmezga santykį su mumis, tai yra santykis, kuris gali prasidėti, kur mes galim duot grįžtamojį ryšį, kur mes galim, kur mes galim konfliktuoti ir pyktis, bet vis vien jį dar priimt, o dažniausiai jie tokį santykį nėra turėjęs. Tai va, tai tas santykių darbas yra galbūt tai yra iš dalies pra dv dvasingumo prasme kur nors, tai yra labai svarbu ir be to mūsų darbas nebūtų nei nei nei suteiktų mum džiaugsmo, ne, nei būtų prasmingas gal.“ (T3). Panašiai pažymėjo ir kiti tyrimo dalyviai. Vienos socialinės darbuotojos teigimu, žinios apie priklausomybės ligas yra ganėtinai nuobodžios tiek konsultantui, tiek pačiam paslaugų gavėjui, tačiau siekiant giliau pažinti žmogų, kuriant su juo dialogą, socialinio darbo praktika iš esmės pasikeičia (T4).

Rice (2002) teigė, kad yra daugybė būdų, kaip suprasti dvasingumą socialiniame darbe. Vienas iš jų yra tikėjimas socialinio teisingumo, socialinės atsakomybės paieškomis, noras plėtoti pagarbos visiems asmenims praktiką. Viena tyrimo dalyvė pateikė pavyzdį apie itin sudėtingą situaciją išgyvenantį benamį asmenį, kurio į dienos centrą nenori įsileisti kiti asmenys, nes kelia nepatogumus ir klientams ir personalui, tačiau socialinė darbuotoja primena, kad benamystę išgyvenančių asmenų centras yra skirtas pirmiausiai tokiam, kaip jis (T2). Socialinio teisingumo siekimas gali būti laikomas dvasingumu darbe.

4.1.3. Dvasinių praktikų įvairovė ir jų ypatumai dvasiškai jautrioje socialinio darbo praktikoje

Pasak Wuthnow (2003), dvasinės praktikos gali atverti langą į asmens dvasingumą. Dvasinės praktikos yra aiškiai pastebima veikla, apie kurią žmonės gali kalbėti. Tai veiklos, kuriose asmenys sąmoningai, vieni arba kartu su kitais, siekia tam tikrų tikslų. Šios veiklos yra susijusios su sakralumu, jos gali sukelti nepaprastų išgyvenimų, dažniausiai vyksta įprastame gyvenime.

Dvasiškai jautri socialinių darbuotojų praktika įtraukia paslaugų gavėjus individualiai veiklai ir veiklai grupėje. Analizuojant tyrimo duomenis pastebėta, kad socialiniai darbuotojai, dirbantys savivaldybės, nevyriausybėse, ne tikėjimu grįstose organizacijose, paslaugų gavėjus įtraukia individualioms dvasinėms praktikoms arba veiklai dviese kartu su socialiniu darbuotoju, pvz. meldimasis kartu su priklausomu nuo narkotinių medžiagų asmeniu, ėjimas kartu su juo į Bažnyčią (T4). Socialinių darbuotojų, kurie veikia nevyriausybėse, tikėjimu grįstose organizacijose, galimybės įtraukti paslaugų gavėjus į dvasinius tyrinėjimus yra platesnis – kasmetinis ėjimas į Bažnyčią kartu su

paslaugų gavėjais ir darbuotojais (T3), organizacijos ribose vykdomus susitikimus su dvasininkais (T1). Matomai, tikėjimu grįstos organizacijos gali pasiūlyti platesnį spektrą veiklų dvasingumui puoselėti, o tai gali geriau atliepti priklausomų asmenų individualiuosius poreikius. Pirmu atveju, dvasiškai jautri veikla organizuojama pagal poreikį konkrečiam paslaugų gavėjui, o antru atveju, dvasiškai jautrią veiklą organizuoja įstaiga, paslaugų gavėjas gali joje dalyvauti arba ne. Dvasingumas gali būti išgyvenamas tiek asmeniškai, tiek kartu su kitais. Dvasiška veikla vykdoma socialinių paslaugų organizacijose ir šventose vietose.

Socialiniai darbuotojai pasiūlo dvasines praktikas paslaugų gavėjams, kurias išbandę asmeniškai. Tyrimas atskleidžia, kad socialiniai darbuotojai kartais linkę motyvuoti paslaugų gavėjus užsiimti ta praktine, dvasiška veikla, kuria patys užsiima, pvz. viena tyrimo tyrimo dalyvė, puoselėdama savo dvasingumą, eina į Bažnyčią ir taip pat darbo metu kartu su klientu eina į Bažnyčią (T4), kita tyrimo dalyvė užsiima meditacija, tą pasiūlo ir klientui (T5). Galbūt taip yra dėl to, kad socialiniai darbuotojai asmeniškai patyrė dvasiškos veiklos prasmingumą ir nori to nauda pasidalinti su paslaugų gavėju.

Maldos galia. Įsitraukimas į maldą dažniausiai turi kažkokį tikslą. Krikščioniškame kontekste beveik visuotinai tikima, kad malda yra veiksminga priemonė asmeninėms ir socialinėms problemoms spręsti (Froese, Jones, 2021). Malda pagalbos šaltiniu tampa susidūrus su įvairiomis sunkiomis gyvenimo aplinkybėmis, pvz. sprendžiant įvairias fizinės sveikatos problemas, įskaitant širdies ir kraujagyslių ligas, tvarkantis su lėtiniu skausmu, malda padeda susidoroti su psichinės sveikatos problemomis, įskaitant depresiją, nerimą, malda skatina prasmės, vilties ir optimizmo jausmą (Sheridan, 2010). Viena tyrimo dalyvė pasakojo apie paslaugų gavėją, kuriai jokios pagalbos priemonės nepadėjo nustoti vartoti narkotines medžiagas. Socialinė darbuotoja pakvietė moterį kartu melstis. Dabar ši moteris baigė reabilitaciją, turi puikų darbą, gerai uždirba, vairuoja automobilį, tarnauja Narkomanuose anonimuose. Socialinė darbuotoja pastebėjo neviltį keliančią asmens situaciją ir pakvietė maldai, tikintis, kad tai padės ir pastebėjo teigiamus asmens pokyčius (T4). Kitas tyrimo dalyvis pateikė pavyzdį apie vyrą, kurio gyvenimo istorijoje pilna nusikalstamos veiklos. Socialinis darbuotojas matė, kaip maldos dėl nuodėmių išpirkimo metu šis vyras verkė. Tai keičianti maldos galia (T3). Socialiniai darbuotojai tiki, kad malda gali padėti spręsti problemas.

Socialinių darbuotojų ryšys su savipagalbos grupėmis. Analizuojant tyrimo duomenis pastebėta, kad tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai skatina paslaugų gavėjus dalyvauti AA ir kitose grupėse. Toks nukreipimas susisiekti su savipagalbos grupėmis yra įprasta praktikos dalis įvairių sričių pagalbos specialistų. Specialistai dažniausiai jaučia atsakomybę dėl šio nukreipimo, todėl svarsto kuriam klientui

suteikti informaciją, kuriam ne. Pagrindinis tikslas yra įvertinti kliento poreikius, nustatyti, ar nukreipimas tinkamas (Wilson, 1995). Trys tyrimo dalyviai patys dalyvavo AA grupėse dėl asmeninių, darbinių, mokymosi priežasčių, nukreipia į grupes paslaugų gavėjus. Viena tyrimo dalyvė teigė, kad nukreipia klientus dalyvauti susitikimuose, nors pati nėra sukaupusi daug žinių apie šias grupes (T8). Visa tai rodo, kad socialiniai darbuotojai pasitiki AA ir kitų grupių teikiama nauda priklausomiems asmenims.

Vadovavimasis Šventojo rašto mokymu. Vienas tyrimo dalyvis socialinio darbo praktiką pagrindžia Šventojo Rašto mokymu: „*Ir, jeigu žiūrim į Biblijos mokymus, tai tai Jėzus gan aiškiai pasakė, ką reik daryt. Kaip jau minėjau, aa tiksliai žodžio jum nesakysiu, nu vienas gal Mato Evangelijoj pabaigoj nu kalba apie tai, kad – pamaitint alkaną, ee, aprenkti nuogą, aa, aplankyt kalinį, ee ypatingą aa aa aa dėmesį skirti ir yra našlėm ir našlaičiam, našlaitėms, em. Tai, visi tie punktai yra ir tai yra dalys mūsų, mūsų darbo...*“ (T3). Remiantis tiriamojo pasisakymu, Biblijoje gan aiškiai pasakyta, ką reikia daryti. Socialiniai darbuotojai Šventuoju raštu gali naudotis, kaip vedliu, ypač sudėtingų situacijų akivaizdoje.

Jėzaus gyvenimo siekimas. Viena tyrimo dalyvė socialinio darbo praktikoje veikia keldama klausimą, kaip jos vietoje elgtųsi Dievas: „*Bet faktas yra, kad visur reikia pastangų, nes nei mylėti, nei atleisti nu nėra taip savaime labai lengva. Tam reikia maldos, to krikščioniško požiūrio, kaip Kristus mano vietoje darytų, nu kaip... Kai kur ribas pastatytų, palaikytų tas ribas, kai kur iš karto atleistų, nu vat taip vat kažkaip tai ir bandai.*“ (T1). Pittman ir Drumm (2008) aprašė, ką reiškia sekti Jėzaus gyvenimą. Pagrindinė žinia ta, kad Dievas aktyvus tarnyboje, pamatęs poreikį imasi veiksmų, kad jį patenkintų, o socialiniai darbuotojai taip pat turi pastebėti ir stropiai tenkinti žmogaus poreikius. Socialiniai darbuotojai neturėtų laukti, tikėdamiesi, kad kažkas kitas atliks darbus. Svarbus klausimas, kodėl žmonės siekia Jėzaus gyvenimo? Vienas paaiškinimas yra tas, kad tarnaudamas žmonijai, Jėzus jautėsi arčiau Tėvo, nes aktyviai vykdo jo valią. Kai socialiniai darbuotojai siūlo veiksmingas paslaugas tiems, kuriems jos reikia, tai turi būti iš širdies, kuri trokšta būti panaši į Jėzų ir Tėvą. Tai, kaip mes atsiduodame Dievui tarnaudami žmonijai, Jis atsiduoda mums. Tarnaudami kitiems, mes galime lengviau priimti Jėzų į savo gyvenimą. Taip tampame panašūs į jį.

4.1.4. Simboliai socialiniame darbe

Simboliai ir jų prasmė socialinio darbo praktikoje. Analizuojant tyrimo duomenis išryškėjo simbolių reikšmė socialinio darbo praktikoje. Tyrime dalyvavusi socialinė darbuotoja praktikoje pastebi simbolius ir juos analizuoja: *“Aš kažkaip vis stengiuos irgi nu vat ten nežinau, lankantis šeimos namuose irgi atkreipt dėmesį ir į tą aplinką ane, ką žmonės aaa palieka pasteb pastebimose vietose, kas yra galbūt paslėpta ir panašiai, nes nu tie simboliai, man atrodo, irgi daug ką, daug ką parodo apie, apie žmogų,...”* (T8). Kita tyrimo pasakojo, kaip apsilankius šeimos namuose pastebėjo įvairių religijų simbolius ir kalbėjosi su jais apie tai (T1). Anot Barrett (2023), dvasiniai, religiniai simboliai tyrinėjami, nes jie praturtina mūsų gyvenimą, įdeda į jį kažkokias prasmes. Poreikis dvasiniams simboliams iškyla būtent tada, kai gyvenimas matomas, kaip problematiškas, nes prasmė padeda gyvenimą lengviau pakelti. Nenuostabu, kad socialinio darbo praktikoje iškyla poreikis pastebėti ir įprasminti tai, kas matoma. Tyrinėjimas gali padėti pažinti asmens situaciją.

Simbolių nauda priklausomiems asmenims. Be to, kad socialiniui darbuotojui padeda veikti, simboliai matomi, kaip pagalba priklausomiems asmenims. Tyrimo dalyvės teigimu, Ramybės malda yra vienybės su kitais priklausomais asmenimis simbolis (T8). Barrett (2023) simboliai ne tik prisideda prie prasmės kūrimo, tačiau kuria pilnatvės ir vienybės su kitais jausmą. Simbolinei veiklai reikia specialiai paruoštos erdvės, kuri turi savo garsus, judesius. Ramybės malda yra būtent tokia erdvė.

4.1.5. Meilės pasireiškimas socialinio darbuotojo praktikoje

Morley, Ife (2002) atkreipia dėmesį, kad nors meilė yra viena iš pagrindinių žmogaus emocijų, retai analizuojama socialinio darbo literatūroje ir nėra įprasta kasdienio socialinio darbo praktikos diskurso dalis. Dažniau viešojoje erdvėje socialiniai darbuotojai diskutuos apie įsipareigojimą, altruizmą, vertybes, socialinį teisingumą, rūpestingumą, vilties ir užuojautos idėjas, nei apie meilę, kuri yra tai ir dar daugiau. Viena to priežasčių yra ta, kad Vakarų kultūroje „meilė“ laikoma privačia, asmenine ir intymia emocija, kuri nepriklauso profesinės praktikos sričiai. Kita priežastis susijusi su socialinio darbo racionalizavimu, kur emocijos ir subjektyvumas turi būti atskirta nuo profesijos. Šio tyrimo dalyviai drąsiai kalbėjo apie meilę dvasiškai jautrioje socialinio darbo praktikoje. Meilė socialiniame darbe atsiskleidė įvairiais aspektais.

Mylėti paslaugų gavėją, tai dvasingumas darbe. Viena tyrimo dalyvė meilę socialinio darbo praktikoje labai glaudžiai susiejo su dvasingumu: *„Ir man labai aiškus atsakymas vakar vakare atėjo,*

kad jeigu aš jį visoki, smirdanti, išgėrusį, manę koneveikiantį galiu... arba tuo pačiu metu jau mylėti, arba nu, atvėsti, kad tu čia mane va taip, aš supykstu, natūraliai supykstu, bet paskui galvoji, bet vis vien aš tave myliu. Tai man atrodo, tą paslaugų gavėją mylėti, kaip artimą, tai ir yra dvasingumas darbe.“ (T1). Butot (2004) atlikto tyrimo duomenys taip pat atskleidė, kad meilė ir dvasingumas labai susiję dalykai socialinio darbo praktikoje. Meilė turėtų būti praktikuojama įvairiuose kontekstuose ir situacijose ir yra visos geros praktikos pagrindas. Atrodytų, kad kažko trūksta, jeigu praktikoje būtų be meilės naudojamos priemonės ir metodai.

Meilė dvasiškai jautrioje socialinio darbo įgalina veikti. Mylėti – tai ne tik jausti, bet ir daryti, meilė gali būti įgyvendinta (Morley, Ife, 2002). Kaip teigė vienas tyrimo dalyvis padėti kitam yra meilės išraiška: „Nepasiturintys gyventojai arba mažiau galimybių turintys gyventojai, nu kaip mes bevadinsims, bet am, žmonės, kurie sudėtingoj gyvenimo sveroj, man visada buvo atvejai jiems padėti ir man tai yra, kaip meilės išraiška.“ (T3). Ravalde (2016) aprašė „agapę“, tai meilė, kuri yra geravališka, nuolanki, kuri nėra naudojama apibūdinti broliškos ar romantinės meilės. Veikiant iš agapės daugiau dėmesio skiriama intencijai, o ne veiksmo pasekmei, tikintis, kad pasekmė bet koku atveju bus teigiama. Jei agapė būtų socialinio darbuotojo veiksmų pagrindas, socialiniai darbuotojai galėtų lanksčiau dirbti su atskirais atvejais, žinodami, kad jie dirba su teigiamu ketinimu. Tad, meilė įgalina socialinius darbuotojus imtis veiksmų.

Meilė dvasiškai jautrioje socialinio darbo praktikoje pasireiškia per besąlygišką priėmimą. Viena tyrimo dalyvė kalbėjo: „...žinai, kad nuu nu vat kartais man irgi būna nesimpatiškių žmonių, žinai, vat nu man nesimpatiškių ir aš gi ne visiems simpatiška, žinai ir ir visa kita. Bet aš visada, kai pradėdu imti per tai, kad ne aš jį sukūriau, kad Dievas jį sukūrė, kad jis toks atėjo į žemę ane, kad jis turi savo savybių, kažkokių tai ir gerų, ir man iškart persikeičia, kaip aš sakau - eik su meile vat,...“ (T4). Kaip galima pastebėti, meilė klientui čia yra besąlygiška, nes leidžia veikti, neskaitant neigiamų asmens ypatybių. Anot Wilkins (2000), besąlygiškas priėmimas reiškia priimti asmens „blogus“, skausmingus, baimingus, gynybiškus jausmus ir iš to kylantį elgesį ir padėti rūpintis tuo.

Priklausomų asmenų meilės poreikis. Tyrimo dalyviai nebe reikalo kalba apie meilę. Nuo priklausomybės kenčiančių asmenų gyvenimo istorijose pilna skaudžių išgyvenimų, trauminių patirčių, nepriėmimo, o meilės jiems labai trūksta: „Nu pamilti tuos žmones, nes jiems ko labai trūksta tiems žmonėm, jiems labai trūko meilės. Aš nesakau, kad ten širdimi ir sakau, oj kaip aš jus visus myliu, ne, bet aš širdimis iš karto pasiruošiu,...“ (T4). Meilė yra esminis gyvenimo elementas, todėl neturėtų būti pamirštas socialinio darbo praktikoje.

4.1.6. Socialinių darbuotojų pastebimi dvasiniai priklausomybės paliestų asmenų poreikiai ir jų pasireiškimas kasdieniniame gyvenime

Poreikis suvokti savo orumą ir vertę. Žmogaus orumas nepriklauso nuo jokių išorinių ar vidinių, palankių ar nepalankių sąlygų. Orumo ir vertės suvokimas susilpnėja, jei žmogus nemato savo gyvenimo prasmės, praranda viltį ir tikėjimą savo egzistencijos prasme, jei jaučiasi nemylimas ir neturi galimybės ką nors mylėti, niekuo nepasitiki arba gyvenime mato tik praradimus. Šių poreikių tenkinimas turi įtakos žmogaus suvokimui apie savo orumą ir vertę. Asmenys dažnai kreipia dėmesį į daugybę išorinių aplinkybių tokių, kaip laimėjimai, nuopelnai ir pasiekimai, pagarbą ir įvertinimus. Kita vertus, išreiškia nuo šių išorinių aplinkybių nepriklausantį orumo poreikį, nesusijusį su jų fizine ar psichine būkle, savarankiškumo laipsniu ar socialiniu tinklu (Suchomelová, Faz, 2021). Viena tyrimo dalyvė teigė, kad socialinio darbo praktikoje pasitaiko sunkumų priimti asmenį su visomis jo savybėmis, tačiau reikia prisiminti, kad žmogus yra sukurtas pagal Dievo paveikslą, turi poreikius, kuriuos reikia padėti patenkinti (T4).

Gyvenimo istorijos prasmės poreikis. Tai gebėjimas prasmingai įtraukti tragiškas ir nelaimingas aplinkybes į savo gyvenimo istoriją ir taip priimti savo gyvenimo visumą. Gyvenimo istorijos apibrėžimas ir persvarstymas verčia žmogų atpažinti naujus kontekstus, kai kuriuos sprendimus ir išvadas, susitaikyti su tuo, kad ši gyvenimo istorija buvo skirta būtent jam ir tik jam: tai, kas įvyko, buvo būtina ir prasminga. Pakartotinai permąstydamas ir dalindamasis savo gyvenimo istorijos dalimis, žmogus pasiekia jam priimtina ir suprantama gyvenimo istorijos formą (Suchomelová, Faz, 2021). Viena tyrime dalyvusi socialinė darbuotoja skatino asmenį pasakoti apie savo patirtis. Vyras dėl priklausomybės ligos gyvenime patyrė daug praradimų, ko pasekoje gilėjo depresija, tačiau socialinė darbuotoja skatino tęsti sveikimo kelionę, lankyti AA, kur reikia pasakoti savo istoriją (T8).

Tikėjimo poreikis. Tai apima tikėjimą aukštesne gyvenimo įvykių prasme, tikėjimą, kad esi svarbi dalis didesnėje visumoje, tikėjimą aukštesnėmis vertybėmis (išmintimi, teisingumu, meile, garbe ir kt.). Religiniams, tai ir santykiai su transcendentiniu asmeniu. Religiniai žmonės turi jausti, kad Dievas yra „jų pusėje“, kad jie gali bet kada su pasitikėjimu kreiptis į jį. Tikėjimo poreikis apima viltį, kad net ir neigiamos ir skausmingos gyvenimo sąlygos yra kažkokios aukštesnės prasmės dalis (Suchomelová, Faz, 2021). Vienos tyrime dalyvavusios socialinės darbuotojos teigimu, tikėjimas labai svarbus priklausomam asmeniui, nes jį yra užvaldžiusi priklausomybė, jis jau niekuo netiki, galbūt yra pasiekęs

dugną, patyręs daug neigiamų patirčių. Pradėdamas tikėti įgauna stiprybės, gali lengviau atsistumti, atsispirti imtis veiklos. Galiausiai patikėti į patį sveikimą (T5).

Vilties ir gyvenimo tikslo poreikis. Žmonės turi jausti viltį tam tikram teigiamam gyvenimo posūkiui. Jie turi matyti tikslą, kurio gali siekti, nors ir trumpalaikį. Jie turi žinoti, kad jų gyvenimas kažkaip tęsis po mirties. Svarbu išlaikyti viltį, kad kažkas teigiamo dar gali ateiti, kad dar įmanoma įgyvendinti kokį nors tikslą (Suchomelová, Faz, 2021). Tyrime dalyvavęs socialinis darbuotojas dalinosi, kad senyvo amžiaus asmenims, kurie mirs įkalinimo įstaigoje, reikia padėti ruoštis iškeliavimui, vykdyti reikalavimus tam, kad prieš mirtį galėtų jaustis laisvi (T3). Tai suteikia tikslą ir vilties, kad kažkas bus gerai.

Poreikis mylėti ir būti mylimam. Tyrimo dalyvės T4 teigimu, priklausomiems asmenims labai trūko meilės, todėl yra labai reikalinga. Savo orumo ir vertės suvokimą aiškiai lemia tai, kad žmonės kažkas myli ir priima: darnios šeimos, draugai ar Dievas. Trascendentinė galia yra nuolatos esantis, visada pasiruošęs išklausyti, kuriam be apribojimų galima nukreipti prašymus, skundus ir nusivylimus, džiaugsmo ir dėkingumo jausmus. Santykių poreikis apima ir santykius su mirusiais. Poreikis dovanoti meilę kitiems pasireiškia, kaip noras būti kažkam reikalingam, būti kažkam naudingam, nesvarbu ar teikiant nedidelę pagalbą ar pokalbį (Suchomelová, Faz, 2021).

4.1.7. Socialinio darbuotojo dvasinės kompetencijos

Pasak Wuthnow (2003), daugelis žmonių retkarčiais meldžiasi, prašydami dieviškos pagalbos kritiniais atvejais arba sakydami padėką, santykinai nedaugelis skiria laiko ir energijos dvasinėms praktikoms tiek, kad įvaldytų šias praktikas. Pagal Hodge ir Bushfield (2007), dvasinės kompetencijos yra rinkinys požiūrių, žinių ir įgūdžių, kurios gali vystytis bėgant laikui. Socialiniai darbuotojai praktikoje integruoja dvasingumą, tačiau jų kompetencijos tai atlikti dažniausiai nėra pakankamos. Analizuojant tyrimo duomenis buvo pamatyta, kokias dvasiškai jautrias kompetencijas socialiniai darbuotojai naudoja.

Savo dvasinio pasaulio pažinimas. Tyrimo dalyvės teigimu, priklausomybių srityje praktikuojantis socialinis darbuotojas turi pažinti save, gali tai atlikti per dvasingas praktikas, pvz. dalyvaujant atvirose anoniminių grupių susirinkimuose, skaitant dvasinę literatūrą (T4). Kitos tyrimo dalyvės teigimu, socialinis darbuotojas turi domėtis dvasingumo tema, jeigu nori įtraukti dvasingumą į praktiką su klientu (T6). Visa tai apima tyrinėjimą savo suvokimo, vertybių, prielaidų apie realybę.

Savo dvasinio pasaulio pažinimas, tyrinėjimas svarbus dėl keleto priežasčių socialiniame darbe. Šis suvokimas, kuris dažniausiai nesąmoningas, formuoja įsitikinimus ir veiksmus. Savęs tyrinėjimo procesas dažnai susiduria su atsparumu, nes reikia pažvelgti į laikomus stereotipus, prietarus, neigiamą požiūrį. Pažinimas padeda vengti asmeninių vertybių primetimo klientui. Socialiniai darbuotojai dažniausiai priklauso dominuojančiai kultūros grupei, nereprezentuoja tų, kuriems turėtų atstovauti. Socialiniai darbuotojas gali atkreipti dėmesį, kokią santykį turi su kitos religijos ar įsitikinimu draugais, kiek jie gali pasakoti apie savo patirtis atvirai. Socialinis darbuotojas taip pat gali analizuoti, kokią įtaką jų suvokimui daro žiniasklaida (Hodge, Bushfield, 2007).

Empatiškas supratimas apie kliento dvasinę pasaulėžiūrą. Tyrimo dalyvės teigimu, labai svarbus gilus asmens pažinimas ir supratimas, kaip atrodo jo kasdienybė, kas jam svarbu gyvenime, kas jam patinka ir, kaip bendruomė, kurioje jis gyvena, asmenį paveikia (T7). Kai profesionalas ima žvelgti į savo asmeninius įsitikinimus, jis gali atidžiau žvelgti į kito asmens dvasinius įsitikinimus. Specialistai ir klientai neturi dalintis vienodu suvokimu apie pasaulį. Socialinis darbuotojas gali nesutikti su vertybėmis, kurias turi klientas, tačiau yra labai svarbu gerbti ir vertinti kliento pasaulėžiūrą, matyti ją, kaip lygiavertę alternatyvą savajai. Formuoti žinojimą apie kliento dvasinį pasaulį yra kritinis aspektas efektyviam paslaugų teikimui. Asmens dvasingumas gali paveikti požiūrius ir praktikas įvairiose gyvenimo srityse tokiose, kaip vaikų priežiūra, bendravimo normos, šeimos santykiai (Hodge, Bushfield, 2007).

Gebėjimas kurti intervencijas, kurios yra jautrios kliento dvasiniam pasaulėvaizdžiui. Tyrimo dalyvė pagalbą siūlo tik atsižvelgdama į asmens poreikį (T4). Intervencijos turi būti prasmingos ir atspindėti kliento dvasingumą. Tai išsaugo kliento autonomiją, padidina tikimybę, kad intervencija bus naudinga, išvengiama galimos žalos, tai padeda sukurti ryšį su klientu. Specialistas gali gilintis į egzistuojančias kliūtis paslaugų teikimui ir sukurti alternatyvias intervencijas, kurios derinasi prie kliento pasaulėžiūros (Hodge, Bushfield, 2007).

4.2. Sveikimas nuo priklausomybės – dvasinė kelionė

Tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai sveikimą nuo priklausomybės mato iš esmės, kaip dvasinę kelionę. Kaip pasakė vienas tyrimo dalyvis, įprastas socialinis darbas, tai pagalba susirasti būstą, darbą, sumokėti skolas, sveikimo kelyje yra ganėtinai mažos reikšmės, tai greičiau formalumas (T3).

Iš pradžių norėtusi paminėti, kad *pasveikti - nustoti vartoti neužtenka*. AA “Didžiojoje knygoje” pateikiama istorija apie priklausomą nuo alkoholio vyrą, kuris apsisprendė ir nustojo vartoti alkoholį. Tai truko dvidešimt penkis metus. Kaip ir daugelis, vyras buvo apgautas minties, kad ilgai nevartojus, jis įgijo galimybę gerti taip, kaip geria kiti. Šis vyras paslydo ir atsidūrė ligoninėje, sumišęs ir pažemintas. Tada jis atrado, kad jis yra ten pat, kur ir buvo prieš dvidešimt penkis metus – ištroškęs. Vienos dalyvės teigimu: „...*tai pirmiausia, ką turi atsisakyti, atsisakyti alkoholio, tai jau faktas, dar po to atsisakyti pagrindinių savo ydų, kurios nu veda prie alkoholio – melavimas, ane, taisyklių nesilaikymas, ane, tenais kas dar, t manipuliavimas, ar ne, vagystės kažkokios, vat kaip ir sakau, ar ne, pažadų nevykdymas*.“ (T4). Taigi, sveikti yra kur kas daugiau, nei nustoti vartoti.

Svarbi problema iškyla dėl *problemos pripažinimo ir bejėgiškumo*. Problemos pripažinimo svarba atsispindėjo tyrimo rezultatuose ir be abejo yra labai svarbi sveikimo dalis. Viena tyrimo dalyvė dalinosi, kad benamystę patiriančių asmenų dienos centre dauguma lankytojų, sprendžiant iš fizinių požymių, kenčia nuo priklausomybės, tačiau to nepripažįsta. Nepripažinus problemos, nėra ką spręsti, o jos pripažinti visai nesinori (T2). Vienas būdas paaiškinti, kodėl asmenys negeba pripažinti to, kas akivaizdu, yra dvasinio pobūdžio. 12-os žingsnių programos pirmas žingsnis – „pripažinome, kad esame bejėgiai prieš alkoholį ir kad mūsų gyvenimas tapo nevaldomas“. Dossett (2013) tyrinėjo šią bejėgystės problemą ir savo darbe aprašė dažnai pirmam žingsniui pateikiamą kritiką. Teigiama, kad pirmojo žingsnio esmė – asmuo negali pasveikti, kol nepriims savo bejėgiškumo prieš vartojamą medžiagą. Visgi, daugeliui vartojimas yra asocijuojamas su vaikystėje patirta trauma. Sakyti, kad turi būti vėl bejėgis, pasiduoti ir tapti priklausomu nuo kažko, kas yra aukščiau už save, įamžina asmenį, kaip auką. Ši kritika neatsižvelgia į galią, kurią gali suteikti pasveikimas, jeigu toks bus pasiektas. Problemos pripažinti nesinori, nes ji įtvirtina asmenį, kaip bejėgį, socialinis darbas įgalinanti profesija, todėl galėtų padėti klientui pamatyti, kokia galia gali slypėti pripažinime.

Trascendencijos poreikis sveikimo kelionėje. Tyrimo dalyvės teigimu, pasveikti nuo priklausomybės negali padėti tik socialiniai darbuotojai, medikai, Minesotos programa, reabilitacijos, o turi įvykti dvasinis žmogaus persikeitimas (T4). Dvasinį žmogaus persikeitimą galimą būtų paaiškinti remiantis Kurtz, White (2015) iškelta sąvoką – transcendencija. Tai reiškia išeiti iš siaurų į save orientuoto „aš“ ribų ir judėti link kažkokios tikrovės, didesnės nei savastis. Išėjus iš savęs galima tyrinėti, pastebėti, rasti kažką daugiau, nei save. Autoriai įvardina, kad transcendencijos būdu asmuo gali pasiekti tiesą, grožį, gerumą, dėkingumą ir netgi blaivybę.

Kurtz ir White darbe (2015) dvasingumas sveikime atspindi 5-iose aspektuose – paleidimas, dėkingumas, nuolankumas, atleidimas ir buvimo namuose jausmas. Visi šie aspektai yra dvasinio pobūdžio, juos apibūdino tyrimo dalyviai.

Paleidimas. Kurtz, White (2015) kalba apie jausmą, tarsi buvo pakeltas didelis svoris arba nukrito grandinės, kuriose žmogus buvo surištas. Tokį gilų išsilaisvinimo jausmą asmuo patiria ankstyvuoju sveikimo laiku, gali ir vėlesniais sveikimo tarpsniais. Pati esmė yra ne išsilaisvinti, o atrasti, kad esi nebesurištas, išlaisvintas ir paleistas. Žmogus gali patirti paleidimą tik tada, kai pats atlieka paleidimo veiksmą. Vienas tyrimo dalyvis apibūdino paleidimą pateikdamas pavyzdį apie asmenį. Šis vyras atliko laisvės atėmimo bausmę, išėjęs iš kalėjimo neturėjo absoliučiai nieko, tačiau pajuto laisvę, nes nebėra sekamas, visi nusikaltimai yra „iškelti į dienos šviesą“, gavo atleidimą už padarytą nusikaltimą ir priėmė atsakomybę (T3). Tik viską paleidęs asmuo gali pajusti tikrą laisvę.

Dėkingumas. Tai apima dėkingumo išgyvenimą, pripažinimą, kad buvai apdovanotas, gavai dovanų. AA grupėje dažnai įvardijamas dėkingumas „blaivumo dovanai“, nes dauguma pasveikusių alkoholikų prisimena, kaip jie negalėjo pasveikti patys, nepaisant nuoširdžiausių ir drąsiausių pastangų. Dėkingumas įtvirtina blaivumą. Be to, pasinėrus į 12-os žingsnių programą ir ją įsisąmoninus atsiranda ypatingas gebėjimą atpažinti naujas realybes, kurios buvo anksčiau ignoruotos, nematomos. Nariai, kuriems sunku gyventi kurį nors 12-os žingsnių programos aspektą, dažnai skatinami „surašyti „dėkingumo sąrašą“ – dalykus, už kuriuos turi būti dėkingas (Kurtz, White, 2015). Tyrimo dalyvė paslaugų gavėjus skatina dėkoti: „...aš turiu dėkoti, aš turiu, va tas dėkojimas atsiranda. Mes visada mokame dėkoti, pradėk dėkoti už tai, ką turim, už mažus žingsnelius dėkok. M: Mhm. A: Ir dėkok **ne sau**, bet dėkok Dievui, nu tu supranti? Nu ką, **man** dėkoti nu (nusijuokia), irgi tai žinai bana nu atrodo, biški, aišku mintyse aš kažk dažnai sakau – pasimelskit ir už mane, nu.“ (T4).

Sveikimas, tai dovana. Remiantis tyrimo duomenimis sveikimas, tai dovana. Tyrimo dalyvės atkreipia dėmesį, kad jos negali žinoti, kas gaus šią dovaną. Viena tyrimo dalyvė apibendrina savo darbinę patirtį teigdama, kad pastebi asmenis, kurie turėdami mažiau resursų, nustoja vartoję alkoholį ir gyvena turtingą gyvenimą, kiti, iš kurių tikėjosi galimai daugiau, galiausiai paskęsta alkoholio liūne (T4). Kita tyrimo dalyvė teigė, kad niekada negali žinoti, kam pavyks pasveikti (T2). Tyrimo dalyvės teigimu – atsilaikyti sunkiais momentais padeda įgyta dovana: „*Atsilaiko, atsilaiko, nes jau būna įgiję tą dovaną, supranti, kuri jau jį išneša, išneša, va čia vat ir būna tikrai Dievo pagalba.*“ (T4). Socialinės darbuotojos blaivystę laiko dovana, nes pastebi, kiek daug žmonių pasveikti nepavyksta, norisi suprasti, kodėl vienam pavyksta, o kitam ne.

Nuolankumas. Tai pripažinimas ir priėmimas, kad žmogus nėra nei viskas, nei niekas. Tikras nuolankumas yra tiesiog pripažinimas, kad žmogus yra kažkoks vertingas, bet ne begalinis: žmogus nėra „Dievas“. Būti žmogumi reiškia būti vidutinišku. Viena vertus, mes gebame mylėti ir būti altruistiškais, dosniais ir darome daugybę kitų nuostabių dalykų, tačiau tiesa ir tai, kad periodiškai turime atsisėsti ir priminti, kad viena dieną suirsime. Nuolankumas yra tai, kas išlaiko abi šias realybes tinkamai įsisąmonintas (Kurtz, White, 2015). Nuolankumo svarbą apibūdino vienas dalyvis. T3 dalyvio teigimu, priklausomas asmuo priėmęs Dievą, susitaręs su juo, tampa nuolankus. Tada jis lengviau laikosi etikos principų, greičiau įsilieja į darbo rinką, nuolat nesiginčija su darbdaviu ir bendradarbiais, lengviau rūpinasi savo pinigais, neina vogti jiems pasibaigus.

Atleidimas. AA „Didžioji knyga“ perspėja, kad pasipiktinimas sunaikina daugiau alkoholikų, nei bet kas kitas. Iš pasipiktinimo kyla visos dvasinės ligos. Pasipiktinimo priešingybė yra atleidimas. Atleidimo prigimtis yra dvasinė. Tiesą sakant, atleisti tampa tuo sunkiau, kuo žmogus labiau to nori. Atleidimas yra įmanomas tada, kai asmuo patiria, ką reiškia, kai jam yra atleista. Tą žmogus gali pasiekti vykdydamas devintąjį žingsnį, atlygindamas tiems, kuriuos sužeidė. Tam, kad iš naujo sulyginti teisingumo svarstyklės, reikia šiek tiek pastangų, o kartais – tikrai ne visada – nuskriaustas asmuo atleidžia. Patiriant atleidimą sužinoma, kad atleidimas yra tikrai dvasinė patirtis, kurią norisi perduoti ir kitiems (Kurtz, White, 2015). Tyrimo dalyvio teigimu, priklausomas asmuo turi leisti į praeitį, iškelti visas nuoskaudas į viešumą ir jas išspręsti su intensija, kad žmogus gauna atleidimą už savo padarytas nuodėmes, netinkamus veiksmus. Pirmiausia asmuo turi gauti atleidimą už savo nuodėmes, tam reikia atlikti veiksmus, o sekantis žingsnis, jis pats atleidžia kitiems. Tai didelė jėga transformacijai, kuri keičia žmonių gyvenimus (T3).

Buvimo namuose jausmas. Kiekvienam reikia „bendruomenės“ jausmo – gilaus buvimo tam tikru būdu vienybėje su kitais. Skirtingai nuo kitų bendruomenių, prie kurių galima prisijungti, čia kalbama apie vietą, kuriai priklausoma, nes čia dera silpnybės ir trūkumai, ir iš tikrųjų yra „pritampama“. Kadais, kūdikystėje ir ankstyvoje vaikystėje, daugelis, jei ne dauguma, tą jausmą patyrė. Tai buvo vadinama „šeima“. Šis poreikis neišnyksta senstant ir yra ieškoma tokių vietų. Kažkada tai buvo bažnyčių funkcija, kurioje susirinkdavo nusidėjėliai. Į šią bendruomenę patenkama ne dėl stipriųjų pusių, kompetencijų, o per pripažintus trūkumus, silpnybes, nesugebėjimus, per tai, ko nebegali daryti: „gerti alkoholį, kaip „normalūs“ žmonės“. Rasti ir gyventi tokioje vietoje yra esminis dvasingumo aspektas (Kurtz, White, 2015). Analizuojant tyrimo duomenis pastebėta, kad socialiniai darbuotojai drąsiai skatina priklausomus asmenis lankytis AA, NA grupėse (T1, T3).

Santykių atstatymas. Žmonės sukurti santykiams. Priklausymas, ryšys yra esminiai gyvenimo komponentai. Palaikymas skatina atsigavimo savybes, tokias kaip viltis ir dėkingumas, kartu siūlydami strategijas ir išteklius pokyčiams. Socialinė parama turi didelę įtaką ilgalaikiam sveikimui ir turi teigiamos įtakos gyvenimo kokybės pagerėjimui (t. y. gebėjimui susidoroti su sunkumais, socialiniam funkcionavimui ir sveikatai). Nors santykiai kenčia dėl priklausomybių, santykiai gali būti atstatyti (Teike, Sneed, 2019). 12-os žingsnių programos 8-tas žingsnis – “Sudarėme sąrašą visų žmonių, kuriuos skriaudėme, ir pasiryžome skriaudas atitaisyti”, 9-tas – “Kur galėdami, asmeniškai atitaisėme skriaudas žmonėms, išskyrus atvejus, kai tuo būtume pakenkę jiems ar kam nors kitam”. Akivaizdu, kad sveikimo nuo priklausomybės ligų kelyje, sugriautų santykių atstatymas yra labai reikšmingas. Tyrimo dalyvės teigimu, asmuo turi siekti ryšio per klaidų atitaisymą, gali atstatyti santykius su artimaisiais, reikia pamąstyti, kaip atitaisyti skriaudą (T4).

Daryti gerus darbus. Tyrimo duomenys atskleidė socialinių darbuotojų nuomonę, kad norint eiti sveikimo keliu, reikia daryti gera kitiems. Viena tyrimo dalyvė pateikė pavyzdį, kaip geras darbas padeda pasveikti. Ji kalbėjo apie vyrą, kuris buvo priklausomas nuo alkoholio, atrodė, kad jo situacija labai sunki. Socialinė darbuotoja pasiūlė paslaugų gavėjui neatlygintinai vežioti maistą į dienos centrą. Klientas nuolat atlieka šį darbą ir nebevartoja (T2). Kita tyrimo dalyvė apibūdino, kad egoizmas, rūpinimasis tik savimi yra dalis alkoholizmo, tam, kad pasveikti reikia dalintis su kitais: „Nes kas būdavo alkoholizmas - aš geriau, ir man vis tiek bloga, ane. Visi aplink mane šoka, ir vis tiek man bloga. Tam žmogui vis tiek bloga yra ane ir jisai nu pasimetęs nu blyn, nu tai, k ooo dar visi ir sako, žinai, nu. O, kai jisai pradeda rūpintis kitais, kai jisai pradeda save jau nu, dalinti savo dovanas, tai va tada pradeda gauti džiaugsmo, dėkingumo gauna,...“ (T4).

Įtikėti į Aukštesniąją jėgą. Kaip analizuoja Green, Fullilove, Fullilove (1998), priklausomo asmens užduotis yra perduoti savo valią ir leisti Aukštesniąjai jėgai vadovauti jų gyvenimui. Jų gyvenime vyksta kova tarp savo valios ir Aukštesniosios jėgos valios. Pasirengus vykdyti Aukštesniosios jėgos valią, gyvenimas pradeda keistis. Vadovautis Aukštesniosios jėgos valia reiškia priimti gyvenimą su visomis sąlygomis ir išmokti susidurti su problemomis, o ne slėptis nuo jų vartojant narkotines medžiagas. Tai yra dvasingumo augimas, kuris turi daug funkcijų: jis sulaiko, apriboja priklausomo asmens veiksmus; auga sąžinė, kuri yra atsvara neatsargioms, neapgalvotoms mintims ir elgesiui, būdingiems priklausomybės laikotarpiui; atsiranda jausmas, kad Aukštesnioji jėga užpildo tuštumą, kurią paliko įvairūs praradimai; gebėjimas kalbėtis su Aukštesniąja jėga per maldą ir meditaciją suteikia neramiam žmogui galimybę bėdų metu jas apmąstyti, nuraminti skausmingus

jausmus ir nustelbiančius prisiminimus; santykiai su Aukštesniąja jėga suteikia laiko paieškoms prasmės dažnai nesuprantamose situacijose; santykis su Aukštesniąja jėga atveria galimybę tapti maloniu, altruistu ir švelniu. Aukštesnioji jėga, toli gražu nėra abstrakcija, tai kasdienis buvimas individo gyvenime. Tyrimo dalyviai kalbėjo, kad norint sveikti reikia įtikėti į Aukštesniąją jėgą (T3), Aukštesnioji jėga gali padėti atsilaikyti sunkiais momentais, nes vienam asmeniui tai padaryti per sunku (T2), reikia turėti su kuo užmegzti ryšį (T4).

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad dvasiškai jautri socialinio darbo praktika yra socialinio darbuotojo būdas būti, teikti pagalbą jos reikalingam asmeniui. Socialinis darbas yra pakankamai lankstus, kad į savo profesiją įtrauktų dvasines kompetencijas, dvasingas veiklas. Analizuojant tyrimo duomenis pastebėta, kad socialiniai darbuotojai tarsi nupasakoja žingsnius, kuriuos asmuo turi žengti norėdamas sveikti.

IŠVADOS

1. Dvasingumas yra universalus žmogaus patirties aspektas, kuris atsiskleidžia per prasmės, tikslo, santykio su Aukštesniąja galia paieškas. Dvasingumas gali reikštis per religines formas ir gali būti nuo jų nepriklausomas. Socialiniame darbe dvasingumas gali būti įtraukiamas skirtingais lymenimis, tai mikro, mezo ir makro. Socialinio darbo praktika gali būti vykdoma dvasiškai jautriai, kai socialinis darbuotojas vadovaujasi etikos principais ir vertybėmis, siekia teigiamų pokyčių asmens gyvenime, vertina asmenį ir jo sistemą, plėtoja kompetencijas.

2. Priklausomybė nuo psichiką veikiančių medžiagų ar elgesio priklausomybės apima nuolatinį, stiprų norą vartoti, negalėjimą sustoti. Gamtos, genetikos, psichologijos, sociologijos mokslų teorijos aiškina priklausomybės atsiradimo priežastis. Plačiausiai naudojamas ligos modelis, kuris priklausomybę supranta, kaip ligą, kurios asmuo negali kontroliuoti, nes yra sutrikęs motyvacijos procesas, o vartojamos medžiagos nutraukimas sukelia intensyvius fizinius pojūčius. Dvasinis modelis priklausomybės priežastį supranta, kaip dvasinę tuštumą, kuri atsiranda dėl atsiribojimo nuo Aukštesniosios jėgos, santykių, vertybių, todėl sveikimui reikalingas šių santykių atstatymas.

3. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, galima teigti, kad dvasiškai jautri socialinio darbo praktika atsiskleidžia įvairiais aspektais. Dvasiškai jautriai veikiantis socialinis darbuotojas, siekdamas teigiamų pokyčių priklausomo asmens gyvenime, įtraukia į praktiką dvasiškai jautrias intervencijas. Socialiniai darbuotojai su paslaugų gavėjais eina į Bažnyčią, kartu meldžiasi, pagalbos procese pasitelkia dvasininkus. Socialiniai darbuotojai aktyviai motyvuoja priklausomus asmenis lankyti AA grupes, vykdyti 12-os žingsnių programą. Tyrimo dalyviai mato teigiamus pokyčius dėl dvasiškai jautrių praktikų.

4. Dvasiškai jautraus socialinio darbo proceso metu išryškėja meilės vaidmuo. Meilė socialinius darbuotojus įgalina veikti paslaugų gavėjo labui, padeda besąlygiškai jį priimti su įvairiomis ypatybėmis, gynybinėmis emocijomis. Tyrimo dalyviai meilę supranta, kaip priklausomo asmens poreikį.

5.Socialiniai darbuotojai atsižvelgia į dvasinius priklausomų asmenų poreikius. Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialiniai darbuotojai įžvelgia asmens poreikį jausti vertę ir orumą, nepriklausomai nuo išorinių aplinkybių, įvardina poreikį pasakoti gyvenimo istoriją, integruojant skaudžius išgyvenimus į bendrą visumą, įvardina tikėjimo ir meilės poreikį, svarbą priklausomo asmens gyvenime.

6.Dvasiškai jautrūs socialiniai darbuotojai praktikoje naudoja dvasines kompetencijas. Tyrimo dalyviai patys užsiima dvasinėmis praktikomis, tyrinėja savo dvasingumą, todėl lengviau geba pažinti kito asmens dvasinius išgyvenimus, dvasinį pasaulį. Socialiniai darbuotojai geba kurti dvasiškai jautrias intervencijas atsižvelgiant į priklausomo asmens dvasingumą.

7.Tyrimas atskleidė, kad socialiniai darbuotojai aktyviai siekia padėti priklausomiems asmenims pasiekti tikslą – nevirtoti ir eiti sveikimo keliu. Tyrimo dalyvių nuomone, dėl priklausomybės kenčiantis asmuo, norėdamas pasveikti turi imtis tam tikrų į dvasingumą orientuotų veiksmų: išmokti ne tik dėkoti, bet ir išgyventi dėkingumo jausmą, gebėti paleisti (pvz. skaudžius išgyvenimus), priimti ir pripažinti, kad nėra visagalis, atleisti už jam padarytas skriaudas ir imtis veiksmų atlyginti paties padarytą žalą, dėti pastangas atstatyti santykius, kurie nutrūko dėl priklausomybės, daryti gerus darbus. Sveikimui reikalingi santykiai su Aukštesniąja jėga, kurie atlieka įvairias funkcijas – sulaiko nuo netinkamų veiksmų, suteikia stiprybę sunkiais momentais.

Pasiūlymai

1. Kadangi tyrimui atlikti pasitelktas kokybinis tyrimo metodas, socialinio darbo mokslininkams rekomenduojama dvasiškai jautrią socialinio darbo praktiką įvairiais aspektais tirti kiekybinio tyrimo būdu, pvz. trūksta duomenų apie skirtingas praktikas vyriausybėse ir nevyriausybėse, skirtumus įvairiose Lietuvos vietovėse, praktikas su skirtingomis paslaugų gavėjų grupėmis, pvz. benamystę patiriančiais asmenimis, asmenimis, kurie atliko bausmę įkalinimo įstaigose ir kt. Taip pat trūksta tyrimų, kurie analizuoja dvasiškai jautrią socialinio darbo praktiką su skirtingomis priklausomybėmis ir trūksta tyrimų, kurie kreipia dėmesį į nereligingų arba priskiriančių save ne Romos katalikams socialinių darbuotojų praktikas.
2. Socialines paslaugas teikiančių organizacijų vadovams rekomenduojama nustatyti darbo gaires, kurios įgalintų socialinius darbuotojus etiškai dirbti su paslaugų gavėjų dvasingumu. Dvasingumas yra individualus ir jautrus žmogaus patirties aspektas, todėl visuomet turėtų būti dirbama atsakingai.
3. Rekomenduojama politikos formuotojams, kuriantiems priklausomybių vartojimo mažinimo, prevencijos programas, įtraukti dvasingumo klausimus, kurie, atsižvelgiant į tyrimo duomenis, yra labai svarbūs sveikimo procesui.

Literatūra

- AA Didžioji knyga. Prieiga internetu: <https://wagga.aagroup.org.au/wp-content/uploads/2016/02/AA-Big-Book-4th-edition.pdf>
- American Psychiatric Association. 2013. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
- Barrett N. F. 2023. Religious Symbolism and the Experience of Life as Meaningful: Addition, Enhancement, or Both?, *Religions*, Vol., 14, nr. 1. <https://doi.org/10.3390/rel14010088>
- Borras, L., Khazaal, Y., Khan, R., Mohr, S., Kaufmann, Y. A., Zullino, D. ir Huguelet, P. 2010. The relationship between addiction and religion and its possible implication for care, *Substance use & misuse*, Vol. 45, nr. 14.
- Bugnariu, A. I. 2023. Ethical challenges in social work, *Pangeea*, Vol. 21, nr. 5. DOI: 10.29302/Pangeea 21.15
- Butot, M. 2004. Love as Emancipatory Praxis: An Exploration of Practitioners' Conceptualizations of Love in Critical Social Work Practice', Master's Thesis, University of Victoria, Victoria, BC, Canada.
- Canda, E. R. ir Furman, L. D. 2010. *Spiritual diversity in social work practice*. Oxford University Press, Inc.
- Canda, E., Nakashimay, M. ir Furman, L. 2004. Ethical Considerations About Spirituality in Social Work: Insights From a National Qualitative Survey, *Families in society: the journal of contemporary human service*, Vol. 85, p. 27-35. 10.1606/1044-3894.256
- Dare, P. A. S. ir Derigne, L. 2010. Denial in alcohol and other drug use disorders: A critique of theory, *Addiction Research & Theory*, Vol. 18, nr. 2, p. 181–193. <https://doi.org/10.3109/16066350902770441>
- Davis, E. B., Moriarty, G., L. ir Mauch, J. C. 2013. God Images and God Concepts: Definitions, Development, and Dynamics, *Psychology of Religion and Spirituality*, Vol. 5, nr. 1, p. 51–60. <https://doi.org/10.1037/a0029289>
- Dossett, W. 2013. Addiction, spirituality and 12-step programmes, *International Social Work*, Vol. 56, nr. 3, p. DOI: 369-383. 10.1177/0020872813475689
- Dudley, J. 2016. *Spirituality Matters in Social Work (Connecting Spirituality, Religion and Practice)*. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315797144>
- Engler, S. ir Stausberg, M. 2011. *The Routledge handbook of research methods in the study of religion* / edited by Michael Stausberg and Steven Engler. Routledge.

- Europos socialinio tyrimo duomenys, 2024. Prieiga internetu: <https://ess.sikt.no/en/datafile/242aaa39-3bbb-40f5-98bf-bfb1ce53d8ef>
- Froese P, Jones R. 2021. The Sociology of Prayer: Dimensions and Mechanisms. *Social Sciences*, Vol. 10, nr. 1. <https://doi.org/10.3390/socsci10010015>
- Green, L. L., Fullilove, M. T. ir Fullilove, R. E. 1998. Stories of Spiritual Awakening: The Nature of Spirituality in Recovery. *Journal of Substance Abuse Treatment*, Vol. 15, nr. 4, p. 325–331. [https://doi.org/10.1016/S0740-5472\(97\)00211-0](https://doi.org/10.1016/S0740-5472(97)00211-0)
- Hansen, M., Ganley, B. ir Carlucci, C. 2008. Journeys From Addiction to Recovery, *Research and theory for nursing practice*, Vol. 22, nr. 4. DOI:[10.1891/0889-7182.22.4.256](https://doi.org/10.1891/0889-7182.22.4.256)
- Higienos instituto duomenys. Prieiga internetu: <https://vda.lrv.lt/lt/naujienos/pristatyta-2023-m-alkoholio-ir-tabako-vartojimo-ir-jo-padariniu-statistika/>
- Hodge, D. R. ir Bushfield, S. 2007. Developing Spiritual Competence in Practice, *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*, Vol. 15, p. 101-127. DOI:[10.1300/J051v15n03_05](https://doi.org/10.1300/J051v15n03_05)
- Holtzhausen, L. 2017. Addiction – a brain disorder or a spiritual disorder, *Mental Health and Addiction Research*, Vol. 2, nr. 1, p. 1-7. DOI: 10.15761/MHAR.1000128
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/addiction>
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/dependency>
<https://www.merriam-webster.com/dictionary/addiction>
<https://www.merriam-webster.com/dictionary/dependency>
- Kelly, M. ir Scales, T. 2020. *Christianity & Social Work: Readings on the Integration of Christian Faith and Social Work Practice*. North American Association of Christians in Social Work. ISBN 978-0-9897581-6-1
- Kemp, R. 2013. Rock-Bottom As An Event of Truth, *Existential Analysis*, Vol. 24, nr. 1, p. 106–116.
- Kovacs, G. 1994. God as the Ultimate Thou and Meaning of Life in Martin Buber, *Ultimate Reality and Meaning*, Vol. 17, nr. 1. <https://doi.org/10.3138/uram.17.1.33>
- Kurtz, E. 1982. Why A.A. works: The intellectual significance of. Alcoholics Anonymous, *Journal of Studies on Alcohol*, Vol. 43, nr. 1, p. 38-80.
- Kurtz, E. ir White, W. 2015. Recovery Spirituality, *Religions*, Vol. 6, nr. 1, p. 58-81. DOI: [10.3390/rel6010058](https://doi.org/10.3390/rel6010058)

Kuznecovienė, J., Rutkienė, A. ir Ališauskienė, M. 2016. *Religingumas ir / ar dvasingumas Lietuvoje : religijos sociologijos perspektyva : mokslo studija*. Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.

Lietuvos statistikos departamento duomenys. Prieiga internetu: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=10572074>

Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos respublikos finansų ministerijos pateikti duomenys. Prieiga internetu: <https://lpt.lrv.lt/lt/apribojusi-savo-galimybe-losti-asmenu-registras/>

Martin, C. 2020. Choice of God/Higher Power, Perceptions of God/Higher Power, Religious Beliefs and Behaviors, and Social Support as Predictors of Length of Sobriety, Satisfaction with Life, and Quality of Life Among People Recovering from Alcohol Addictions in Three Midwestern States. <https://dx.doi.org/10.32597/dissertations/1723>

Martinelli T.F., Roeg D.P.K, Bellaert L., Van de Mheen D. ir Nagelhout G. E. 2023. Understanding the Process of Drug Addiction Recovery Through First-Hand Experiences: A Qualitative Study in the Netherlands Using Lifeline Interviews, *Qualitative Health Research*, Vol. 33, 10, p. 857-870. Doi: 10.1177/10497323231174161.

Morgan, V. J., Berwick, H. E. ir Walsh, C. A. 2008. Social Work Education and Spirituality: An Undergraduate Perspective, *Transformative Dialogues: Teaching & Learning Journal*, Vol. 2, nr. 2.

Morley, L. ir Ife, J. 2002. Social work and a love of humanity. *Australian Social Work*, Vol. 55, nr. 1, p. 69 - 77. DOI:[10.1046/j.0312-407X.2002.00008.x](https://doi.org/10.1046/j.0312-407X.2002.00008.x)

Morris, J. 2022. Before ‘Rock Bottom’? Problem framing effects on stigma and change among harmful drinkers. In book: *Evaluating the Brain Disease Model of Addiction*, Publisher: Routledge

Mosher, C. J. ir Akins, S. (2007). *Drugs and drug policy: The control of consciousness alteration*. Sage Publications, Inc.

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento pateikti duomenys. Prieiga internetu: <https://encr.pw/mg1hL> <https://ntakd.lrv.lt/en/prevention/>

Nistor, P. P. 2023. Christian Values and Ethical Values in the Professionalized Social Work Practice, *LOGOS, UNIVERSALITY, MENTALITY, EDUCATION, NOVELTY, Section Social Sciences*, Vol. 12, nr. 2, p. 99–109. <https://doi.org/10.18662/lumenss/12.2/96>

Oxhandler, H. K. ir Pargament, K. I. 2014. Social work practitioners' integration of clients' religion and spirituality in practice: A literature review, *Social Work*, Vol. 59, nr. 3, p. 271–279. <https://doi.org/10.1093/sw/swu018>

- Pargament, K., Kennell, J., Hathaway, W., Grevengoed, N., Newman, J. ir Jones, W. 1988. Religion and the Problem-Solving Process: Three Styles of Coping, *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 27, nr. 1, p. 90-104. <https://doi.org/10.2307/1387404>
- Pickard, H. 2016. Denial in Addiction: Denial in Addiction. *Mind & Language*, Vol. 31, nr. 3, p. 277-299. 10.1111/mila.12106
- Pittman, S. ir Drumm, R. 2008. The biblically grounded framework for social work. The Foundation for Adventist Education Institute for Christian Teaching Education Department-General Conference of Seventh-day Adventists. Prieiga internetu: https://christinthe classroom.org/vol_37b/37b-cc_205-232.pdf
- Pivorienė, J. 2004. Nuo ankstyvosios filantropijos iki profesionalaus socialinio darbo, *Socialinis darbas: mokslo darbai*. Vilnius: LTU Leidybos centras, Vol. 3, nr. 1.
- Pulla, V. R. 2014. Spiritually Sensitive Social Work: The Road worth Taking. In book: *Social Work Education and Practice: Scholarship and Innovations in the Asia Pacific*, p. 194-211.
- Ravadales, H. 2016. Faith, hope and love in social work practice, *International Journal of Social Pedagogy*, Vol. 15, nr. 3. DOI: 10.14324/111.444.ijsp.2017.14
- Rice, S. 2002. Magic happens: Revisiting the spirituality and social work debate, *Australian Social Work*, Vol. 55, nr. 4, p. 303–312. <https://doi.org/10.1080/03124070208410988>
- Rimkus, V. ir Kreiviniene, B. 2017. Pozityvus socialinis darbas: nuo probleminio modelio link asmens stiprybių ugdymo, *Tiltai: socialiniai mokslai*, Vol. 3, p. 13–28. <https://doi.org/10.15181/tbb.v77i3.1668>
- Rupšienė, L. 2007. *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija: metodinė knyga*. Klaipėdos universiteto leidykla.
- Saliceti, F. 2015. New Addictions, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 191, p. 1639-1643. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.291>
- Seidamirova, S. ir Šiurienė, A. 2023. Senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių namuose, socialinių ryšių pokyčiai, *Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų išvalgos 2023: straipsnių rinkinys*, Vol. 1, p. 279-289.
- Senreich, E. 2013. An Inclusive Definition of Spirituality for Social Work Education and Practice, *Journal of Social Work Education*, Vol. 49, nr. 4, p. 548-563. <http://dx.doi.org/10.1080/10437797.2013.812460>

- Shafiee, S., A., Razaghi, E. ir Vadadhir, A. 2019. Multi-Level Approach to Theories of Addiction: A Critical Review, *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*.
- Shamsalinia, A., Ghaffari, F., Khayeri, F. ir Masoudi, R. 2017. Helplessness and the Need to Withdraw From Drugs: The Beginning of the Path to Recovery, *Addictive Disorders & Their Treatment*, Vol. 17, nr. 2. DOI: 10.1097/ADT.0000000000000122
- Sheridan, M. 2010. Ethical Issues in the Use of Prayer in Social Work: Implications for Professional Practice and Education, *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, Vol. 91, p. 112-120.
- Sheridan, M. J. ir Hemert, K. A. 1999. The Role of Religion and Spirituality in Social Work Education and Practice: A Survey of Student Views and Experiences, *Journal of Social Work Education*, Vol. 35, 1, 125–141. <https://doi.org/10.1080/10437797.1999.10778952>
- Skirgaila, A. 2022. Efektyvus socialinis darbas su asmenimis, priklausomais nuo alkoholio: reabilitacijos centre išmoktos pamokos, *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, Vol. 30, nr. 2, p. 9-29. <https://hdl.handle.net/20.500.12259/256821>
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenys. Prieiga internetu: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/psichologine-ir-socialine-reabilitacija-zmonems-priklausomiems-nuo-psychoaktyviu-medziagu-gali-teikti-tik-licencija-turincios-bendruomenes/>
- Suchomelová, V. ir Faz, F. J. 2021. Spirituality in old age. In book: Spirituality, Ethics and Social Work. Erasmus+
- Sveikatos priežiūros ir socialinės paslaugos sveikstantiems nuo priklausomybės ligų Lietuvoje analizė, 2022. Prieiga internetu: <https://l1nq.com/5nMqm>
- Tarptautinė socialinių darbuotojų federacija, socialinio darbo apibrėžimas. Prieiga internetu: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- Teike, D. ir Sneed, K. J. 2019. Building and Restoring Relationships Using the Art of Invitation: An Exploratory Phenomenological Study, *Journal of the North American Association of Christians in Social Work*, Vol. 45, nr. 4, p. 3-21.
- Wilkins, P. 2000. Unconditional positive regard reconsidered. *British Journal of Guidance & Counselling*, Vol. 28, nr. 1, p. 23–36. <https://doi.org/10.1080/030698800109592>
- Wilson, J. (1995) *Two Worlds: Self-Help Groups and Professionals*, Venture Press, Birmingham.
- Wuthnow, R. 2003. Spirituality and Spiritual Practice. In book: The Blackwell Companion to Sociology of Religion. <https://doi.org/10.1002/9780470998571.ch17>

Žalys, A., Pranckevičienė, A. ir Gustainienė, L. 2012. Kasdienė dvasingumo raiška ir jos sąsaja su sveikatai palankia gyvensena suaugusiojo amžiuje, *SOTER: religijos mokslo žurnalas*, Vol. 71, nr. 43, p. 99–112. [https://doi.org/10.7220/2335-8785.43\(71\).7](https://doi.org/10.7220/2335-8785.43(71).7)

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Interviu klausimai ir sąsaja su tyrimo uždaviniais

1. Papasakokite, kaip nutiko, kad šiandien dirbate šį darbą?

Atveriantis pokalbiui klausimas.

2. Pasidalinkite, kas Jums yra dvasingumas?

Siekiama sužinoti, kaip socialinis darbuotojas supranta dvasingumą. Papildomai tikslintąsi apie dvasingumo sampratą socialinio darbo praktikoje ir asmeniniame gyvenime.

3. Pateikite pavyzdį, kaip socialinio darbo praktikoje padėjote klientui tyrinėti ar integruoti dvasingumą į savo sveikimo kelionę?

Siekiama sužinoti, kaip socialinis darbuotojas įtraukia dvasingumą į socialinio darbo praktiką, kokias dvasines praktikas naudojo ir koku tikslu, kaip vyko pagalbos procesas.

4. Pasidalinkite, kokių sunkumų kyla įtraukiant dvasingumą į socialinio darbo praktiką?

Siekiama sužinoti su kokiais sunkumais socialinis darbuotojas susidūrė panaudodamas dvasingumo praktikas, dvasiškai jautrų pagalbos procesą.

5. Remiantis Jūsų patirtimi, kaip dvasingumas veikia priklausomybę turinčių asmenų sveikimą?

Siekiama sužinoti socialinių darbuotojų vertinimą apie tai, kokią reikšmę dvasingumas turi priklausomiems asmenims.

6. Jūsų nuomone, kokių žinių, įgūdžių ar aplinkos veiksnių reikia, kad galėtumėte įtraukti dvasingumą į praktiką su priklausomybės ligomis sergančiais asmenimis?

Siekiama sužinoti, ko reikia socialiniam darbuotojui, kad jis galėtų atlikti praktiką dvasiškai jautriai.

Priedas Nr. 2

Interviu transkripcija

A: Tai, jūs neprieštaraujat, kad aš įrašą darau?

M: Ne, ne, darykit, darykit tą įrašą.

A: (nusijuokia).

M: O, paskui ten turit transkribuot visokias programėles?

A: Aa, turim, dabar jau yra, bet ten vis tiek labai ilgai reikia sėdėti ir žiūrėti, kas ten, tai gerai, tai tada nieko nelaukiant pradėsiu nuo pirmo klausimo, a, papasakokite, kaip nutiko, kad šiandien dirbate ši darbą?

M: Aš nelabai žiūrėjau ten... Žinokit, vakar vakare, neturėjau kada...

A: Aa.

M: Kaip nutiko...

A: Aha.

M: Čia, taip trumpai, ar ne?

A: Jo, kaip jūs norite, viskas Jūsų...

M: Čia iš tikrųjų tai yra mano svajonės **išsipildymas**, nes a kiek... kiek man buvo dvidešimt penkeri metai, as dirbau degalinių statyboj, norvegų firmoj, ir supratau, kad viskas gerai yra statyt degalines, bet man reikia daugiau. Ir tada aš supratau, aš noriu ši... šito socialinio darbo.

A: Mhm.

M: Tada buvo keturi vaikai, ir... ir ir, kai man... aš savanoriaudavau...

A: Mhm.

M: senelių namuose, kaimynus... ką turėdavau aplinkui, ten kažką darydavau. Ir...(2 sek.) šitoksai slidus reikalas, nes iš tikrųjų, kaip psichologai sako, kai labai nori padėti kitam, tai pačiam labai reikia pagalbos. Kažkokie tokie...

A: Būna.

M: savęs realizavimas, tai vat aš to... nu kažkaip tai **nežinau**. Sunku pasakyti, iš tikrųjų, ar čia, kad save realizuoti, ar iš tikrųjų kažkam padėti, ir kai man buvo trisdešimt devyni metai, po paskutinio vaiko, ketvirto, aš įstojau į magistrantūrą Vytauto Didžiojo universitete, socialinio darbo... Pabaigiau ir tada po truputį tai šen, tai ten... padirbėjau ir... jau apsistojau Matulaityje. Nu tai Ma... Matulaitis yra mano svajonių išsipildymas, nes tas noras, nu vat daryt kažką tai, kažkam padėti, tai labai labai didelis (2 sek.) ir... nu jaučiuos save realizavus, *iš tikrųjų...*

A: Mhm, jo mes Matulaitį laikom, kaip mm vieną geriausių, turbūt, tokia darbo vietą. Tai nežinau, ar čia tiesa, ar... (nusijuokia)

M: Čia tiesa yra.

A: Tiesa, supratau.

M: Čia ištikrųjų tiesa. Nes, tiek vadovų santykis ir palaikymas darbuotojo, tai yra nerealus. Ir, ir santykiai su kolegom, palaikymas, jokių apkalbų, užuojauta, dalinimasis žiniomis, tai vat čia jau mano yra kitas klausimas – „kaip dvasingumas pasireiškia darbe?“.

A: Aha, aha, taip.

M: Ar ne?

A: Aha, taip.

M: Mm, pirmiausia ten buvo, palaukit, jeigu neatsimenu, kas yra, kaip aš suprantu dvasingumą?

A: Jo, kas jums yra dvasingumas?

M: Tai, vakar aš galvojau, taigi poterių aš su kolegom, **ai va, ištikrųjų**, sakau: „poterių su kolegom nekalbam“, vieną dieną per savaitę, iš ryto penkiolika minučių mes meldžiamės. Arba Biblija arba Gailestingumo vainikėlis. Bet aaa su paslaugų gavėjais mes nepoteriaujam.

A: Mhm.

M: Ir, aš galvoju, kur tas dvasingumas man pasireiškia su paslaugų gavėjais...

A: Mhm.

M: Ir man labai aiškus atsakymas vakar vakare atėjo, kad **jeigu** aš jį visoki, smirdantį, išgėrusį, manę ko ne veikiantį galiu... arba tuo pačiu metu jau mylėti, arba nu, atvėsti, kad tu čia mane va taip, aš supykstu, natūraliai supykstu, bet paskui galvoji, bet vis vien aš tave myliu. Tai man atrodo, tą paslaugų gavėją mylėti, kaip artimą, tai ir yra dvasingumas darbe.

A: Mhm.

M: Tai man nu... vienareikšmiškai paprastas, žmogiškas atsakymas.

A: Mhm.

M: Mylėti artimą, jam atleisti, padėti, a stengtis įgalinti ir įsivaizduot, kad tai yra tavo artimas žmogus, vat kaip vaikui padėtum, atleistum. Nu tai lygiai taip pat ir jam. Ir nebūt abejingam jo visiem šitiem išgyvenimam. Nu, nu, pavyzdžiui, ateinu vakar, ir tokia močiutė...

A: Mhm.

M: Ir mane labai nervina žmonės, kurie nenori kalbėt lietuviškai...

A: Aha.

M: ir aš su jais nekalbu lietuviškai, vis vien jie pensininkai, rusai jie supranta, bet patys nekalba. Ir man, tokiai vat, tuo momentu, tokia antipatija, galvoju, vat ir nešneki tu lietuviškai, ir jinai sako taip, sūnus buvo kalėjime, dabar vėl pas mane atsikraustė, ir aš jaučiu, nu, taip aš ją myliu (nusijuokia), ta prasme, ir man dzin, kad jinai tikrai rusiškai šneka (nusijuokia).

A: Mhm.

M: Nu toksai... M... Fainai man pajust viduj tą tokį... nu, kad neužs ciclinti, kad vat aš tavęs nemėgstu, nes tu taip... vis vien ta meilė žmogui, atjautą pajauti.

A: Mhm.

M: Nu tai vat taip mes ir dirbam.

A: Ai, gal atrodo taip, kad nu tas dvasingumas, sakykim, nu nu, padėjo tam aspektui, kad vat nekalba žmogus lietuviškai, nes mane irgi šiaip erzina. E, bet tas noras padėti nu nu nugali atrodo, tą, nes irgi...

M: Jo, ir tą tokią žmogišką, nuoširdžią tu jam užuojautą pajauti, nu kaip mama mamai...

A: Mhm.

M: Ir atsiranda tas žmogiškumo faktorius, toksai, kuris nustelbia kažkokius tai...

A: Jo.

M: mmm, kritiką žmogaus atžvilgiu, gal...

A: Aha, supratau. O, norėjau dar pasiklausti, aa, ar visai jokių veiklų, tokių, kad ir į Bažnyčią, pavyzdžiui, eiti su klientais, ar dar kas nors, ar... nu suprantu, kad ten melstis, pavyzdžiui, ne.

M: Taip, taip. Tai va, pasakysiu, taip, esu pakvietusi, truputi, labai silpną psichikos negalią turinčią jauną moterį, kuri užsiiminėja nu labai negražiais dalykais, nors turi ir vyrą ir vaiką, bet kai jų nėra namie, jinai ten filmuojasi, viską... Tai aš ją esu pakvietusi antradieniais yra Matulaityje renkasi močiutės, nu šiek tiek vyresnės už mane ir kalba rožinį. Nu ir aš sakau *einam*, ateik va tuo metu: „neisiu, neisiu“, nu sakau: „ateik, pabūsime kartu“, ir jinai atėjo. Ir viso rožinio metu, mano šita mergaitė verkė. Bėgo, bėgo ašaros, tada ją pakalbino, tokia vat dar buvo jauna moteris atėjus, sako: „ateik, išgersim arbatos kitą kartą“, bet sekantį kartą jau aš jos neprisikviečiau. Bet tiii, nu mes dar bandom ją. Jinai pati neateis, tai esam atsivežę.

A: Mhm.

M: Jinai yra buvusi mišiose, prašoma manęs, ir priėjusi išpažinties, po išpažinties irgi labai verkė ir sakė: „dabar man jau viską išpažinau, svarbiausia, nepakartoti tą, ką dariau“, ir visada yra labai labai didelis džiaugsmas ir viltis, ir aš dabar, jau kad dabar viskas įvyks pokytis, jau jinai taip nebedarys, bet iš tikrųjų tai tą viltį reikia labai tokią santūrią turėti, ir tą džiaugsmą santūrų turėti, kad **taip** šį kartą pavyko, bet neturėt didelių iliuzijų, kad viskas čia pasikeis, kai mes žinom, kaip mum patiems sunku keistis, tai nu nėra kažkaip pagrindo iš jų reikalauti to, kai jie yra tokie sužeisti.

A: Mhm.

M: Taip, tada... Dabar paslaugų gavėja viena yra krizių centre su dukryte ir pagimdė leliuką, tai aš paklausiau, ar kada **krikštysit**, o jinais sako dar ir ta šešių metų nekrikštyta. Tai va ir pakalbėjom apie krikštą, bet jinais sako, taip vyro sesuo, tada klausi, tai vyro sesuo gyvena sakramentinį gyvenimą, tada aiškini... tai moteriai, kad... nu reikia rasti krikšto tėvus, kurie gyventų tą krikščionišką gyvenimą.

A: Mhm.

M: Tada žiūri, kad krizių centras yra Faustinos namelio kieme, tada klausi, ar jinais nuėjo pažiūrėt to Faustinos namelio, aš nieko nežinau, nieko negirdėjau, tada pasakoji apie šventą Faustina, apie savo patirtis ir ir ir jinais nu kažkaip geranoriškai sako: „viskas, supratau – pakrikštyti, ieškot krikštatevių, nors labai sako man čia sudėtinga bus ir nueiti į tą namelį, nu vat taip va kažkaip. Tai paskui paragini palaiminti namus. Nu netgi tokių būna, kad pirmą kartą atėjus gyvena paslaugų gavėja nuomojamam bute ir ten prikabinėta kitų tikėjimų, įvairiausių kaukių, dar kažko tai, nu ir galvoji išdrįst ar neišdrįst pasakyt, kad aš jūsų vietoj visus šituos simbolius nukabinčiau. Bet, tai **jūsų** pasirinkimas, sakau: „kaip norit taip darykit, *aš nukabinčiau*“. Ir, sekantį kartą ateini ir ištikųjų nei vieno jau ten pakabuko, ženklo nėra, viskas nukabinta, kažkur supakuota ir padėta. Tada pakvietė į bažnyčios bendruomenę, nes yra toksai klubas „Darna“, kur renkasi šeimos...

A: Mhm.

M: O, vat šito sėkmės atvejo neturiu, kad bent viena mano šeima būtų nuėjusi į tą bendruomenę.

A: Kol kas.

M: Tuomet, vakar... Kol kas. Vakaras suteikiau informaciją, bet šitaip vat išeina, žinokit, kalbant, skyrybas išgyvenanti moteris, ir prisiminiau, kad buvo žž... kaip ten... „Šventadienio mintys“, ar kaip ten yra... Mm, sekmadieniais, septintą valandą. Ir, ten kalbėjo mūsų viena darželio darbuotoja apie savo išgyventas skyrybas ir kaip jinais dalyvauja „Bendrakeleivių“ mm šitoj grupelėje. Tai vėl dalinies, jo „Šventadienio mintys“. Vėl daliniesi, kad: „per mediateką tu gali atsisukti, pasižiūrėti, kaip jinais dalinasi apie bendravimo su vaikais tvarką, priimtą teisme, kad toli gražu, jeigu tu jos nesilaikai ir tau nepavyksta, tai nėra blogai. Tai yra **gyvenimas**, visko būna ir kad į tai žiūrėti ramiai ir paklausti, nu vat aš rekomenduoju paklaust Marijanos interviu ir nueit į „Bendrakeleivius“, kur jinais gautų labai paramą. Nu tai tas iš tikrųjų tai... tas dvasingumas, vadinamas, ką jūs vadinat, tai vis vien dvasingumas tai yra, aš vakar pasiguglinau...

A: Aha.

M: Įsivedžiau „dvasingumas“...

A: Mm (nusijuokia).

M: Jis, iš tikrųjų, tai yra Diev..., tai yra viskas per Dievo... charakterio siekimą ir tai yra apie Dievą, dvasingumas.

A: Aha.

M: Kažkokia, ar vienos ar kitos religijos, bet apie **Dievą**. Tai va. O dvasingumas dar yra ir kita pusė, yra ne tik su paslaugų gavėjais, bet ir su kolegom. Tai, kuo jisai pasireiškia? Nepavydėti, neapkalbėti už akių, jeigu kažką turi sakyti tiesiai į akis ir apgalvojus sakyti, kad žmogaus neįskaudinti, atleisti, jeigu tave įskaudino, kartais reikia... laiko, galbūt netgi pasikalbėjimo su vadovu, išsipasakojimo, kaip buvo, jo palaikymo, pradiskutavimo situacijos ir žiūrėk, tu jau gali tą žmogų žiūrėti, netgi jo visai tokių draugų tapti, kuris tau norėtų skambinti, kviesti tave kartu sportuoti, nu tokių labai netikėtų dalykų yra, kur atrodo, nu jau ten vos ne į nosį duočiau, jeigu būtų šalia ir paskui išsirutulioja, kad tu tampi... paskui pati sako: „ar aš galiu tave apkabinti?“, ar dar kažkas, nu jis eina prie tavęs, nu **keistų** dalykų labai yra.

A: Mhm.

M: Tai va...

A: Mhm, jo, gal net sunku apčiuopti kartais nu tą dvasingumą, kabutėse.

M: Taip, taip, taip, taip. Bet faktas yra, kad visur reikia pastangų, nes nei mylėti, nei atleisti nu nėra taip savaime labai lengva. Tam reikia maldos, to krikščioniško požiūrio, kaip Kristus mano vietoje darytų, nu kaip... Kai kur ribas pastatytų, palaikytų tas ribas, kai kur iš karto atleistų, nu vat taip vat kažkaip tai ir bandai.

A: Mhm. O norėjau dar pasitikslinti, taip, nu šiaip, kaip ir supratau, kad tam paslaugų gavėjui mūsų, nu reikia šiek tiek dar paaiškinti, pavyzdžiui, kas yra krikštas ir jūs tą visa padarot, kad nu...

M: Taip.

A: nes šiaip nesupranta greičiausiai, am... savaime, nežino tokių dalykų.

M: Nu reikia pasišnekėt, reikia.

A: Nu, supratau. A... Gerai, tai tada, nu jūs, kaip ir pateikt pavyzdį, netgi keleta pavyzdžių, tai buvo tas trečias klausimas, a aa, kaip praktikoje padėjote klientui tyrinėti ar integruoti dvasingumą į savo sveikimo kelionę, tai gal dar kokį nors pavyzdį, nes ir dabar labai gražių pavyzdžių pateikt.

M: Nu tai dar pasiunčiam pas kunigą Dvarecką, „Aš esu“ bendruomenė, ar į Motinos Teresės vienuolyną sveikimo reabilitacijai. Tada... nu kažkaip nelabai aš džiaugiuosi, **bet** pasidžiaugiu, kai pasako, kad mes turime daug alkoholį ir narkotikus vartojusių žmonių, kurie yra pakliuvę į tas vadinamas alternatyvias religines bendruomenes, nu, aš anksčiau vadindavau sektantais.

A: Taip (nusijuokia).

M: (nusijuokia)

A: Jo, panašu.

M: (nusijuokia) Jo, tai vat, jo, tai jie ten papuola, jie gauna labai didelį palaikymą, gal mum kartais ir reikėtų pasimokyti iš jų, kaip palaikyti žmogų. Ir ten sveikimo procesas yra... nu labai, nu tikrai nemažas procentas žmonių ištvėria ilgalaikėj blaivystėj.

A: Mhm.

M: Vat tose bažnyčiose. Jie, pavyzdžiui, labai tokią teikia pagalbą: atvažiuoja, sumontuoja lovas, stalus, aa, padovanoję, savaitgaliams į savo sodybas pasiima šitų žmonių vaikus, nu jie gauna realią, realią, apčiuopiamą meilę.

A: Mhm.

M: Tai va, ir jie ten išsilaiko, jie ten nepabėga, jie sako: „ne, ne, aš neisiu į AA grupes“, šitas vat an anoniminių alkoholikų: „aš einu į bažnyčią“, ir jie man tą sako: „aš einu į **bažnyčią**, nelysk su jokia savo AA grupėm, man to užtenka, aš ten viską gaunu“, nu vienu žodžiu, viską įskaičiuotą paketą jie ten gauna.

A: Mhm.

M: Bet aš vis vien kažkaip dabar neatstoju nuo jų, kad viskas labai gerai, bažnyčia yra labai gerai, labai džiaugiuosi, bet anoniminius alkoholikus šalia to laikyti nu labai rekomenduojam ir netgi...

A: Mhm.

M: netgi, nu kažkokią ir ir spaudimą darom, kad jie ten, duodam lapus, kad rinktų parašus, kiek buvo, kad nebūtų kažkokių melo, man manipuliacijų. Va, taip.

A: O, pavyzdžiui, ee, nu irgi teko domėtis truputį apie nu AA, tai ten irgi jie labai daug su dvasingumu susiję, ir tą tą, nu ta pradžios malda, ar kaip jinai vadinasi, irgi, kad... Ar nežinau, gal klientai ką nors pasakojo, pavyzdžiui, kad, nes man teko susidurti, kad aa irgi bandėme, nu, motyvuoti nueiti į tą grupę, bet nenorėjo, nes ten minimas Dievas, Aukštesnioji jėga, ir jie tada nenori, gal ir jum teko taip susidurt?

M: **Teko**, buvau girdėjusi, kad oj ten, ten religija, religija, bet tas žmogus paskui, man atrodo, kad ir ir liko toj grupėj. Jie ten... jų netaiko prievartos, Aukštesnioji jėga – jau toksai kompromisas, sakykim, yra.

A: Taip.

M: Ir, ir jie n nu netaiko prievartos žmogui, nori, vadink kaip nori, nori išvis netikėk, bet ateik.

A: Mhm, mhm.

M: Nu, žmogui svarbiausia tai nepatirti prievartos ir spaudimo, labai, labai didelio. Tada tu gali jį išlaikyti, su juo santyki, bet jeigu pradėsi kritikuoti, spausti, prievartą taikyt, nu tai tave tiesiog gali pasiųst toli, ir neatidaryti durų... ir neatsiliepti... Tai, viskas ir **viskas**, ir tu praradai ryšį.

A: Nu jo, nu visais žmonėm taip, ir aš nenorėčiau, kad man spaustų, ką nors.

M: Taip, taip.

A: Supratau, gal tada kitas klausimas - pasidalinkite, kokių sunkumų kyla įtraukiant dvasingumą į socialinio darbo praktiką?

M: Mmm, nu kartais... bet dabar jau *rečiau*... Kartais pabijai būti balta varna, kad žmog... matai, nu nepažįsti, labai, žmogaus... nežinai jo dvasingumo, jo tikėjimo, nu aš tada sakau: „aš nežinau jūsų tikėjimo, jūsų praktikų, bet aš noriu jums vat tą ir tą pasakyti, kad susituokus, gyvenant mmm bažnytinėj santuokoj, jūsų gyvenime yra tikimybė, kad iššūkių tikrai bus, bet Dievas jau jūsų šeimą lydės, globos ir jau šeimos gyvenimas, nu, aš tuo neabejoju, kad jisai tikrai pasikeis. Tai, nu reikia tokio vat nn turėt tokio tvirtumo, tvirto stuburo, kad paimt ir pasakyt, kai žmonės gali, taip žiūri į tave, ką tu čia kalbi...

A: Taip, gali būti.

M: O, daugiau, kaip ir *nežinau*.

A: Ai, o gal, nu jo čia gal Matulaitis tai, nes... gal šitas klausimas dar man atrodė, kad gal pati organizacija gali, nu pavyzdžiui, nepatikti, kad ten socialinis darbuotojas kalba apie nežinau krikščioniškas vertybes, nu ką nors tokio. Tai spėju, Matulaityje tokių nebūna, priešingai, gal.

M: Kad... kolegos ir administracija, turit omeny?

A: Jo.

M: Ne, tikrai nebuvo, ne. Nebent aš būčiau kokia fanatikė, kuri tą prievartą darytų ir iššauktų iš tikrųjų didelį nepasitenkinimą.

A: Mhm.

M: Bet to, pas mus kaip ir nėra.

A: Supratau. Gerai, tada kitas klausimas, remiantis jūsų patirtimi, kaip dvasingumas veikia priklausomybę turinčių asmenų sveikimą?

M: Tai, vienareikšmiškai veikia, aš jau, kaip ir minėjau, tie, kurie vaikšto į tą alternatyvią bažnyčią, tai... tikrai galiu teigi, kad poveikis yra labai didelis, bet tai labai priklauso ir ne tik nuo dvasingumo, skleidžiamo toj bažnyčioj, bet nuo realios atjautos ir pagalbos šeimai praktiniuose dalykuose.

A: Mhm. Su širdim, vadinasi... reikės pasidomėti tom organizacijom.

M: Pavadinimų nežinau, žinokite...

A: Aha.

M: Bet jų tikrai yra, yra galėsiu paklaust, jeigu ką parašysiu, kaip vadinasi.

A: Galvoju gal, internete gal surasiu, gal netgi esu mačius kažką... panašaus, nu dabar daug tų bendruomenių, turbūt atsiradę.

M: Taip, taip.

A: Supratau, o pavyzdžiui, kai jie jau išeina iš tos bendruomenės, ten gi vis tiek kažkiek laiko tik tais gali...

M: Nea, *visą gyvenimą*...

A: Aha. Ai, tai ten nėra, kaip, uždaro, tarsi, juos ir ten metus laiko iš išbūna...

M: Nea, ne, tai čia yra reabilitacijos bendruomenė, tai pas Žaną, pas dar kažką tai... Čia yra kas kita. Čia kaip mes einam sekmadienį į mišias, tai jie sekmadienį eina į šitą bažnyčią.

A: Aha.

M: Čia yra grynai pamaldos.

A: Aha, ai, supratau.

M: Su pastoriumi, su pastoriumi pamaldos.

A: Aha, supratau.

M: Jo, jo, jo, čia aš kalbėjau ne apie tas reabilitacijos vietas, kurių yra dabar tikrai daug. Tai vat, būtent aš supratau, kad tos bažnytinės bendruomenės atstovai važiuoja į tas reabilitacijos vietas ir ten jau užverbuoja (nusijuokia).

A: (nusijuokia) Galima taip pavadinti.

M: Galima. Truputį galima (nusijuokia).

A: Supratau.

M: Jo, jie jau ten paskleidžia informaciją, ką jie padės, ką jie darys. Turbūt, tai ateina labai charizmatiški žmonės, ir jau tada, kai jie išeina iš tų reabilitacijų, ar RPLC Minesotos, jie jau sekmadienį ateina su šeima į bažnyčią.

A: Mhm. Mhm. Aišku, jo tada reikės tikrai plačiau pasidomėti. Čia labai įdomu. A, gerai, tai gal tada dar paskutinis klausimas - jūsų nuomone, kokių žinių, įgūdžių ar aplinkos veiksnių reikia, kad galėtume įtraukti dvasingumą į praktiką nu su šita grupe žmonių?

M: Oi... (2 sek.). Nu reikia tiesiog pačiam būti praktikuojančiam. Aš nelabai įsivaizduoju, žinokit, ne, nesmerkiu, nekritikuoju žmonių, kurie sako: „aš į Dievą netikiu, mm nepraktikuoju, bet esu labai labai

geras žmogus“. Tai man, nu kažkaip tai, man sunku suvokti, kaip be šitų dalykų, įmanoma išlikti ant bėgių. Bet turbūt visko būna.

A: Aha, arba dabar būna, kad: „aš esu dvasingas, bet netikiu į Dievą“, tokius mačiau, atskiria arba aš religingas, tiktais, bet ne dvasingas, irgi taip keistai skamba, nes čia nu, artimi labai dalykai tokie.

M: Nu, tai ką religingas, bet ne dvasingas, tai man tai čia iš viso ne nelabai, aš to ne ne net nesuprantu, apie ką čia, einu į mišias, bet... ne nu čia čia...

A: Netikiu, kaip nors... (nusijuokia).

M: Nesąmonė, iš tikrųjų. Čia jau susipainioję kažkas jau yra.

A: Aha. Nu dabar viską galima vadinti labai įvairiai, tikriausiai, tai...

M: Taip, taip, taip.

A: Tai supratau, tai reikia tada praktikuotis, sakote, supratau.

M: Aš tai manau, kad reikia.. praktikuoti tas tikėjimo tiesas, nu kaip... eiti, **nu tiesiai šviesiai**, eiti į mišias, melstis, daryti gerus darbus ir.. nu tos, tos stiprybės, tvirtybės semtis iš Eucharistijos.

A: Mhm.

M: Net, nežinau...

A: Aha, supratau. O, man dar iškilo toksai klausimėlis, ee gal pas jus ir nepasitaikė, bet ten, gal turėjote šeimų, kur kitos religijos, nu vat, kai buvo pabėgeliai, pavyzdžiui, ar kažkaip nekilo kažkokių sunkumų, nu vat, kad gal kirtosi kažkokie vertybiniai dalykai?

M: Man tai labai kirtosi, nes aš dirbau Carito pabėgėlių integracijos centre, ir labai norėjau dirbt, nu mane ten pakvietė, bet aš tokią dvejonį turėjau, kaip aš juos integruosiu, jeigu aš nenoriu, kad jie integruotųsi.

A: Aha.

M: Aš taip galvoju, kad galima suteikti žmogui prieglobstį, tam tikram laikui, kai jam yra labai labai blogai. Bet, kad jis taptų... kad jis taptų lietuvių kultūros atstovu, aš to neturiu tam vilčių, siras, pavyzdžiui. Tai dar gerai, jeigu krikščionis, bet jeigu musulmonas, nu aš niekaip nesuprantu, kaip aš jį turiu integruoti. Tai mano tas apsiribodavo, nu tiesiog žmogui, nu pagal tą piramidę (rankomis rodo piramidę), kad jis turėtų ką valgyti, tai jis turi dirbti, tai padėti jam rasti darbą. Bet jokių ten kažkokių, kad aš *noriu*, kad tas musulmonas čia *integruotųsi* ir čia jisai čia gyventų. Aš noriu, kad jis krizės metu čia pagyventų ir išvažiuotų.

A: Mhm.

M: Tai, aš padirbau kažkiek laiko ir išėjau. Bet bendraudama su jais niekada nesu... to jiems ištransliavusi. Tiesiog, kai tu pamatai žmogų, tu pa pamatai jo vaikus, nu viskas, tu išsileidi tiesiog. Tu žinai, kad nu noriu padėt, padėt, padėt, kur galėsiu, ten padėsiu.

A: Mhm, mhm, jo, turėjo būti nelengva, turbūt.

M: Nu taip, bet, pajau... bet žinokit vis vien viršų paėmė tas žmogiškumas, kad turi padėt.

A: Mhm.

M: Nežinau, kaip būtų dabar, kai jų daugėja, kai jie tokie nagli yra...

A: (nusijuokia)

M: kai jie čia Jeruzalės rajone tą musulmonų centrą..., aš tai jų tikrai bijau.

A: Jo, suprantu, jo, jo.

M: Tai va. Turint kitų šalių patirtį... ką jie daro ten tos gaujų karai, visokie ir viskas, nu jau mes pasi, nu turėtume pasimokyti iš tų šalių. Tai va.

A: Mhm, jo. Supratau.

M: Tai tiek.

A: Gal dar kažką norėtumėte pridurti pabaigai?

M: *Nea*, kaip ir viskas, kaip jau ir leidot išsikalbėt (nusijuokia).

A: Nu, džiaugu tada.

M: O, kaip jūs tokią temą pasirinkot?

A: Ai, man norėjosi, irgi kažko gal artimesio sau...

M: Mhm, taip.

A: Tokia gal negirdėta tema atrodė, neturėjom tokios, nu vat ir, ir maniau tikrai surasiu socialinių darbuotojų, kurie norės sudalyvauti.

M: Nu va, gerai. Aš tikiuosi, kad nu kažkiek tai turėsit medžiagos, nu bent kažką tai atsirinksit.

A: Taip, taip, taip, tikrai, tikrai jo. Nu, čia jo, kadangi nedaug tų norinčių, galvojau dar gal pas jus ko kokia nors kolegė yra, kuri norėtų sudalyvauti, be jokio atlygio (nusijuokia).

M: Mhm, gerai, gerai.

A: Jeigu ką, tai...

M: Tikrai, pa, aha, jo, gerai, pa tiesiog pa pasakysiu kolegėm.

A: Gerai, būčiau labai dėkinga.

M: Tvarkoj, gerai, tai ką, sėkmės tada.

A: Ačiū, ačiū ir jums sėkmės darbuose.

M: Viso, dėkui, dėkui, sudiev.

A: Viso.

M: Viso.

Priedas Nr. 3
Interviu analizė

Citata	Parafrazė	Mema	Kodas	Kategorija
M: Ir man labai aiškus atsakymas vakar vakare atėjo,	Dvasingumas darbe yra mylėti paslaugų gavėją, net jeigu jis smirdi,		Besąlygiška meilė paslaugų gavėjams	

kad jeigu aš jį visoki, smirdanti, išgėrusi, manę ko ne veikiančią galiu... arba tuo pačiu metu jau mylėti, arba nu, atvėsti, kad tu čia mane va taip, aš supykstu, natūraliai supykstu, bet paskui galvoji, bet vis vien aš tave myliu. Tai man atrodo, tą paslaugų gavėją mylėti, kaip artimą, tai ir yra dvasingumas darbe.	išgėręs, priešinasi.			
M: Tai man nu... vienareikšmiškai paprastas, žmogiškas atsakymas.		Mano, kad dvasingumas yra žmogiškas dalykas		
M: Mylėti artimą, jam atleisti, padėti, a stengtis įgalinti ir įsivaizduot, kad tai yra tavo artimas žmogus, vat kaip vaikui padėtum, atleistum. Nu tai lygiai taip pat ir jam. Ir nebūt abejingam jo	Paslaugų gavėjui reikia atleisti, padėti, jį įgalinti. Reikia įsivaizduoti, kad jis yra tavo artimas žmogus. Nebūti jam abejingu.	„Įsivaizduoti“, kad jis „kaip“ artimas, nes iš tikro ne.	Dvasiškai jautrios socialinio darbo praktikos principai???	

visiems šitiem išgyvenimam.				
M: Nu toksai... M... Fainai man pajust viduj tą tokį... nu, kad neužs ciklint, kad vat aš tavęs nemėgstu, nes tu taip... vis vien ta meilė žmogui, atjautą pajauti.	Atjauta ir meilė žmogui padeda nesusikocentruoti į neigiamus kliento aspektus.		„Meilė nugali viską“	
<i>M: Nu toksai... M... Fainai man pajust viduj tą tokį... nu, kad neužs ciklint, kad vat aš tavęs nemėgstu, nes tu taip... vis vien ta meilė žmogui, atjautą pajauti.</i> <i>[...]</i> M: Jo, ir tą tokią žmogišką, nuoširdžią tu jam užuojautą pajauti, nu kaip mama mamai...	Dėl meilės žmogui patiri atjautą, gali jį suprasti.	Meilė padeda socialiniui darbuotojui dirbti.	Tas pats	
M: Ir atsiranda tas žmogiškumo faktorius, toksai, kuris nustelbiaa	Žmogiškumo faktorius nustelbia kritiką žmogaus atžvilgiu	Trečią sykį mini, kad tai tiesiog žmogiška.	Tas pats	

kažkokius tai... A: Jo. M: mmm, kritiką žmogaus atžvilgiu, gal...		Žmogiška yra nustelbti kritiką žmogaus atžvilgiu? O nenustelbti – nežmogiška? Kada atsiranda?		
M: Taip, taip. Tai va, pasakysiu, taip, esu pakvietusi, truputį, labai silpną psichikos negalią turinčią jauną moterį, kuri užsiiminėja nu labai negražiais dalykais, nors turi ir vyrą ir vaiką, bet kai jų nėra namie, jina ten filmuojasi, viską... Tai aš ją esu pakvietusi antradieniais yra Matulaityje renkasi močiutės, nu šiek tiek vyresnės už mane ir kalba rožinį. Nu ir aš sakau <i>einam</i>, ateik va tuo metu: „neisiu, neisiu“, nu sakau: „ateik, pabūsim		Nebent: 1.„aš esu ją pakvietusi“; „einam“; „pabūsim kartu“ 2.Žino apie dvasinius renginius;	„Tikslai pateisina priemones“	

kartu“, ir jinai atėjo. Ir viso rožinio metu, mano šita mergaitė verkė. Bėgo, bėgo ašaros, tada ją pakalbino, tokia vat dar buvo jauna moteris atėjus, sako: „ateik, išgersim arbatos kitą kartą“, bet sekantį kartą jau aš jos neprisikviečiau. Bet taiii, nu mes dar bandom ją. Jinai pati neateis, tai esam atsivežę.				
M: Jinai yra buvusi mišiose, prašoma manęs, ir priėjusi išpažinties, po išpažinties irgi labai verkė ir sakė: „dabar man jau viską išpažinau, svarbiausia, nepakartoti tą, ką dariau“, ir visada yra labai labai didelis džiaugsmas ir viltis,		Teigiamas pokytis? Bet nemanau, kad galėtų būti, nes vedimas išpažinties nebuvo atliktas etiškai.	„Tikslai pateisina priemones“	

ir aš dabar, jau kad dabar viskas įvyks pokytis, jau jinai taip nebedarys, bet iš tikrųjų tai tą viltį reikia labai tokią santūrią turėti, ir tą džiaugsmą santūrų turėti, kad taip šį kartą pavyko, bet neturėt didelių iliuzijų, kad viskas čia pasikeis, kai mes žinom, kaip mum patiems sunku keistis, tai nu nėra kažkaip pagrindo iš jų reikalauti to, kai jie yra tokie sužeisti.				
M: Taip, tada... Dabar paslaugų gavėja viena yra krizių centre su dukryte ir pagimdė leliuką, tai aš paklausiau, ar kada krikštysit, oj jinai sako dar ir ta šešių metų nekrikštyta. Tai va ir pakalbėjom apie		Jokio tikslo, kuris būtų kaip nors susijęs su pagalba.		

krikštą, bet jinai sako, taip vyro sesuo, tada klausi, tai vyro sesuo gyvena sakramentinį gyvenimą, tada aiškini... tai moteriai, kad... nu reikia rasti krikšto tėvus, kurie gyventų tą krikščionišką gyvenimą.				
M: Tada žiūri, kad krizių centras yra Faustinos namelio kieme, tada klausi, ar jinai nuėjo pažiūrėt to Faustinos namelio, aš nieko nežinau, nieko negirdėjau, tada pasakoji apie šventą Faustina, apie savo patirtis ir ir ir jinai nu kažkaip geranoriškai sako: „viskas, supratau – pakrikštyti, ieškot krikštatėvių, nors labai sako man čia sudėtinga bus ir nueiti į tą namelį, nu		Taip pat jokio tikslo, kuris būtų kaip nors susijęs su pagalba. Socialinė darbuotoja įgyvendina savo tikslus?		

vat taip va kažkaip. Tai paskui paragini palaiminti namus. Nu netgi tokių būna, kad pirmą kartą atėjus gyvena paslaugų gavėja nuomojamam bute ir ten prikabinėta kitų tikėjimų, įvairiausių kaukių, dar kažko tai, nu ir galvoji išdrįst ar neišdrįst pasakyt, kad aš jūsų vietoj visus šituos simbolius nukabinčiau. Bet, tai jūsų pasirinkimas, sakau: „kaip norit taip darykit, <i>aš nukabinčiau</i>“. Ir, sekantį kartą ateini ir ištikųjį nei vieno jau ten pakabuko, ženklo nėra, viskas nukabinta, kažkur supakuota ir padėta. Tada pakvietė į bažnyčios bendruomenę, nes yra toksai klubas „Darna“, kur renkasi				
--	--	--	--	--

šėimos...				
M: Tuomet, vakar... Kol kas. Vakar suteikiau informaciją, bet šitaip vat išeina, žinokit, kalbant, skyrybas išgyvenanti moteris, ir prisiminiau, kad buvo žž... kaip ten... „Šventadienio mintys“, ar kaip ten yra... Mm, sekmadieniais, septintą valandą. Ir, ten kalbėjo mūsų viena darželio darbuotoja apie savo išgyventas skyrybas ir kaip jinai dalyvauja „Bendrakeivių“ mm šitoj grupelėje. Tai vėl dalinies, jo „Šventadienio mintys“. Vėl daliniesi, kad: „per mediateką tu gali atsisukti, pasižiūrėti, kaip jinai dalinasi apie bendravimo su	Suteikė informaciją skyrybas išgyvenančiai moteriai pasižiūrėti Šventadienio minčių epizodą, kuriame organizacijos darbuotoja kalba apie išgyventas skyrybas. Rekomendavo sudalyvauti „Bendrakeivių“ grupėje.	Manau, kad tikrai vadovautis teismo sprendimu yra būtina. Labai patiko būdas, kad klientas pasiklausytų kitos moters, kuri išgyvena skyrybas patirtį.	Socialinio darbuotojo praktika, veiksmai???	

vaikais tvarką, priimtą teisme, kad toli gražu, jeigu tu jos nesilaikai ir tau nepavyksta, tai nėra blogai. Tai yra gyvenimas, visko būna ir kad į tai žiūrėti ramiai ir paklaustyti, nu vat aš rekomenduoju paklausyt Marijanos interviu ir nueit į „Bendrakeleivius“, kur jinai gautų labai paramą.				
Nu tai tas iš tikrųjų tai... tas dvasingumas, vadinamas, ką jūs vadinat, tai vis vien dvasingumas tai yra, aš vakar pasiguglinau... [...] M: Jis, iš tikrųjų, tai yra Diev..., tai yra viskas per Dievo... charakterio siekimą ir	Dvasingumas yra Devo charakterio siekimas. Dvasingumas yra apie Dievą.	Aukštesnioji jėga, kurios pavyzdžiu gali sekti ir priklausomi asmenys. Įkvepiantis, motyvuojantis pavyzdys, kaip reikia gyventi. „Role modeling“.	Sektinas pavyzdys	

tai yra apie Dievą, dvasingumas.				
<i>M: Kažkokia, ar vienos ar kitos religijos, bet apie Dievą. Tai va. O dvasingumas dar yra ir kita pusė, yra ne tik su paslaugų gavėjais, bet ir su kolegom.</i> Tai, kuo jisai pasireiškia? Nepavydėti, neapkalbėti už akių, jeigu kažką turi sakyti tiesiai į akis ir apgalvojus sakyti, kad žmogaus neįskaudinti, atleisti, jeigu tave įskaudino, kartais reikia... laiko, galbūt netgi pasikalbėjimo su vadovu, išsipasakojimo, kaip buvo, jo palaikymo, pradiskutavimo situacijos ir žiūrėk, tu jau gali tą žmogų žiūrėti, netgi jo visai	Dvasingumas reiškiasi ir su bendradarbiais. Tai – nepavydėti, neapkalbinėti, atleisti. Galima pasikalbėti su vadovu. Reikia išanalizuoti situaciją.	Matosi, kad tikslas yra susitaikyti, išspręsti konfliktą.	Dvasingumas socialinio darbo organizacijoje.	

tokių draugų tapti, kuris tau norėtų skambinti, kviesti tave kartu sportuot, nu tokių labai netikėtų dalykų yra, kur atrodo, nu jau ten vos ne į nosį duočiau, jeigu būtų šalia ir paskui išsirutulioja, kad tu tampi... paskui pati sako: „ar aš galiu tave apkabinti?“, ar dar kažkas, nu jis eina prie tavęs, nu keistų dalykų labai yra.				
M: Taip, taip, taip, taip. Bet faktas yra, kad visur reikia pastangų, nes nei mylėti, nei atleisti nu nėra taip savaime labai lengva. Tam reikia maldos, to krikščioniško požiūrio, kaip Kristus mano vietoje darytų, nu kaip... Kai kur ribas pastatytų,	Reikia pastangų mylėti, atleisti. Reikia maldos ir krikščioniško požiūrio – ką mano vietoje darytų Kristus?	Socialinė darbuotoja darbe stengiasi elgtis, kaip Dievas??? Kaip elgtųsi Kristus – socialinė darbuotoja padeda sau nuspręsti, kaip	„Kaip elgtųsi Dievas?“	

palaikytų tas ribas, kai kur iš karto atleistų, nu vat taip vat kažkaip tai ir bandai.		reikia elgtis praktikoje.		
M: Nu tai dar pasiunčiam pas kunigą Dvarecką, „Aš esu“ bendruomenė, ar į Motinos Teresės vienuolyną sveikimo reabilitacijai. Tada... nu kažkaip nelabai aš džiaugiuosi, bet pasidžiaugiu, kai pasako, kad mes turime daug alkoholi ir narkotikus vartojusių žmonių, kurie yra pakliuvę į tas vadinamas alternatyvias religines bendruomenes, nu, aš anksčiau vadindavau sektantais.	Socialinė darbuotoja nukreipia klientus į „Aš esu“ bendruomenę, Motinos Teresės sveikimo reabilitacijai. Iš dalies džiaugiasi, iš dalies – ne, kad turi klientų, kurie yra pakliuvę į alternatyvias religines bendruomenes, kurias vadino sektantais.	„pakliuvę“ – kaip į sektą. Kur čia dvasingumas, jeigu nukreipia, pvz. į Bažnyčią? Socialinė darbuotoja ir džiaugiasi ir ne. Galėtų būti dėl to, kad tai visai nėra pagrįstas būdas sveikti? Bet tai yra dėl to, kad tai nėra jos Bažnyčia. Bet koks skirtumas, jeigu pagalba veikia.	Socialinio darbuotoja veikla, konkretūs veiksmai.	
M: (nusijuokia) Jo,	Alternatyviose religinėse	„papuola“ –	Pagalbos	

tai vat, jo, tai jie ten papuola, jie gauna labai didelį palaikymą, gal mum kartais ir reikėtų pasimokyti iš jų, kaip palaikyti žmogų. Ir ten sveikimo procesas yra... nu labai, nu tikrai nemažas procentas žmonių ištveria ilgalaikį blaivystę.	bendruomenė žmonės gauna labai didelį palaikymą. Ten yra sveikimo procesas. Daug žmonių išlieka blaivybėje.	lygtais ne savo noru, kaip į sektą. Į ką ir kaip pasireiškia tikėjimas tose bendruomenėse pasidomėti plačiau?	priemonė priklausomiems asmenims	
M: Vat tose bažnyčiose. Jie, pavyzdžiui, labai tokią teikia pagalbą: atvažiuoja, sumontuoja lovas, stalus, aa, padovanoję, savaitgaliams į savo sodybas pasiima šitų žmonių vaikus, nu jie gauna realią, realią, apčiuopiamą meilę.	Tose bažnyčiose teikiama pagalba – atvažiuoja pataisyti daiktus, organizuoja išvykas į sodybas. Klientai gauna realią, apčiuopiamą meilę.		Dvasingumas – konkreti pagalba	
M: Tai va, ir jie ten išsilaiko, jie ten nepabėga, jie sako: „ne, ne, aš neisiu į	Klientai priešinasi eiti į AA, eis į alternatyvią Bažnyčią, čia gauna			

AA grupės“, šitas vat an anoniminių alkoholikų: „aš einu į bažnyčią“, ir jie man tą sako: „aš einu į bažnyčią , nelysk su jokia savo AA grupėm, man to užtenka, aš ten viską gaunu“, nu vienu žodžiu, viską įskaičiuotą paketą jie ten gauna.	viską, ko reikia.			
M: Bet aš vis vien kažkaip dabar neatstoju nuo jų, kad viskas labai gerai, bažnyčia yra labai gerai, labai džiaugiuosi, bet anoniminius alkoholikus šalia to laikyti nu labai rekomenduojam ir netgi... [...] M: netgi, nu kažkokią ir ir spaudimą darom,	Socialinė darbuotoja motyvuoja lankyti AA.	Socialinė darbuotoja siūlo rinktis AA, o ne pvz. psichiatro pagalbą. Gali rodyti, kaip supranta problemą.	Socialinio darbuotojo veikla	

kad jie ten, duodam lapus, kad rinktu parašus, kiek buvo, kad nebūtų kažkokių melo, man manipuliacijų. Va, taip.	Socialinė darbuotoja prašo rinkti parašus, dėl klientai nemeluotų.	Melas ir manipuliacijos – kita tyrimo dalyvė lygiai tas pačias sąvokas pasakė. Kaip SD mato klientus, kokia jo pozicija.		
M: Teko, buvau girdėjusi, kad oj ten, ten religija, religija, bet tas žmogus paskui, man atrodo, kad ir ir liko toj grupėj. Jie ten... jų netaiko prievartos, Aukštesnioji jėga – jau toksai kompromisas, sakykim, yra.	Socialinė darbuotoja girdėjo klientų nepasitenkinimą dėl galimos religijos AA. Tačiau, ji žino, kad AA netaikoma prievarta, o Aukštesnioji jėga – jau yra kompromisas.	Socialinis darbuotojas supranta, kokios problemos kyla, kai nori lydėti į AA.	Socialinio darbuotojo aktualijos	
M: Ir, ir jie n nu netaiko prievartos žmogui, nori, vadink kaip nori, nori išvis netikėk, bet ateik.	AA netaiko prievartos tikėjimo atžvilgiu.	Klaida – būtina kažkuo tikėti, tik nesvarbu kuo.	AA dalykai	
M: Nu, žmogui svarbiausia tai nepatirti prievartos ir	Svarbiausia nedaryti asmeniui didelio spaudimo, nes jis		Dvasingumas SD	

spaudimo, labai, labai didelio. Tada tu gali jį išlaikyti, su juo santykį, bet jeigu pradėsi kritikuoti, spausti, prievartą taikyti, nu tai tave tiesiog gali pasiųst toli, ir neatidaryti durų... ir neatsiliepti... Tai, viskas ir viskas, ir tu praradai ryšį.	pasipriešins ir bus prarastas ryšys.			
M: Mmm, nu kartais... bet dabar jau <i>rečiau</i>... Kartais pabijai būti balta varna, kad žmog... matai, nu nepažįsti, labai, žmogaus... nežinai jo dvasingumo, jo tikėjimo, nu aš tada sakau: „aš nežinau jūsų tikėjimo, jūsų praktikų, bet aš noriu jums vat tą ir tą pasakyti, kad susituokus, gyvenant mmm bažnytinėj		Remiasi religijos idėja, kad Dievas jūsų šeima lydės ir kad gyvenimas pasikeis. Tikėjimas skatina pokytį.	Tikėjų pagrįstas gyvenimas	

santuokoj, jūsų gyvenime yra tikimybė, kad iššūkių tikrai bus, bet Dievas jau jūsų šeimą lydės, globos ir jau šeimos gyvenimas, nu, aš tuo neabejoju, kad jisai tikrai pasikeis. Tai, nu reikia tokio vat nn turėt tokio tvirtumo, tvirto stuburo, kad paimt ir pasakyt, kai žmonės gali, taip žiūri į tave, ką tu čia kalbi...				
M: Tai, vienareikšmiškai veikia, aš jau, kaip ir minėjau, tie, kurie vaikšto į tą alternatyvią bažnyčią, tai... tikrai galiu teigi, kad poveikis yra labai didelis, bet tai labai priklauso ir ne tik nuo dvasingumo, skleidžiamo toj bažnyčioj, bet nuo realios atjautos ir		Iš esmės prieštarauja tam, ką anksčiau sakė. Dabar jau praktiniai darbai nėra dvasingumas.		

pagalbos šeimai praktiniuose dalykuose.				
M: Oi... (2 sek.). Nu reikia tiesiog pačiam būti praktikuojančiam. Aš nelabai įsivaizduoju, žinokit, ne, nesmerkiu, nekritikuoju žmonių, kurie sako: „aš į Dievą netikiu, mm nepraktikuoju, bet esu labai labai geras žmogus“. Tai man, nu kažkaip tai, man sunku suvokti, kaip be šitų dalykų, įmanoma išlikti ant bėgių. Bet turbūt visko būna.	Reikia pačiam praktikuoti. Nesupranta žmonių, kurie sako, kad yra geri, tačiau netiki į Dievą.	???		
M: Aš tai manau, kad reikia.. praktikuoti tas tikėjimo tiesas, nu kaip... eiti, nu tiesiai šviesiai , eiti į mišias, melstis, daryti gerus darbus ir.. nu tos, tos stiprybės, tvirtybės	Reikia praktikuoti, eiti į Bažnyčią, meltis, daryti gerus darbus, remtis į Eucharistiką.	Kas yra Eucharistika? Būti dvasingam reikia tik eiti į Bažnyčią, meltis ir viskas?		

sentis iš Eucharistijos.				
-----------------------------	--	--	--	--